

ZiG

subotički dvotjednik

Godina IV. ❖ Broj 77 ❖ 25. listopada 1997. ❖ Cijena 2 dinara

PRVI STUDENI

Svi sveti. Dan mrtvih. Tih dana groblja dobivaju jednu novu puninu. Ožive životom koji simbolički opominje da ova prolaznost nema kraja, te da život nije svijeća koja tiho dogorijeva, već nešto što svojom složenošću kroz pojavnost treba ispuniti zvukom smisla koji će se trošiti u ljubavi prema sebi i drugima. Cijeneći tako dar koji smo putem rođenja dobili.

Dragi mrtvi kroz plamen svijeća kao da govore: mir nije stanje, već proces za koji se u skladu sa savješću i svješću neprestano trebate boriti. Jer mir je ukras slobode življenja.

Zapalite bar jednu svijeću za mrtve i žive, i u tišini pomolite se za sve.

Obilježen 10. listopada

U čast pobjede nad fašizmom Svečanom sjednicom Skupštine općine Subotice počelo je obilježavanje 10. listopada, dana kada je 1944. godine Subotički partizanski odred na čelu s Jovanom Mikićem Spartakom, uz pomoć postrojbi sovjetske Crvene armije, protjerao iz Subotice fašističke okupatore. Na sjednici, na kojoj su nazočili veliki broj veterana II. svjetskog rata, te prvi tajnik veleposlanstva Ruske Federacije Leonid Leonidov, prvi se obratio dopredsjednik Veselin Avdalović istaknuvši u svojem kratkom obraćanju veliku vrijednost i značaj ovog događaja za povijest Subotice, premda ga neki, oslanjajući se na „nacionalne interese“, ne žele priznati. Drugi dopredsjednik Mirko Bajić je rekao da je tada pobijedeni fašizam „najveće zlo u historiji čovečanstva“, ali kao da netko nije izvukao pouku iz povijesti, čega je rezultat i skorašnji rat na prostoru bivše Jugoslavije.

József Kasza, predsjednik SO Subotice, svoje je obraćanje počeo željom za dugim životom i zdravljem nazočnim veteranima rata, te ukazivanjem na činjenicu da je protjerivanje fašista omogućilo početak novog života. – Međutim, nad Suboticom se početkom devedesetih godina nadnijela sjenka rata koji je bjesnio u susjedstvu, a danas smo svjedoci buđenja fašistoidnih tendencija u Jugoslaviji – rekao je Kasza i pozvao veterane II. svjetskog rata da se odupru fašizaciji naše zemlje.

U ime veterana skupu se obratio Lazar Marković – Čađo, nekadašnji komandant VIII. vojvođanske udarne brigade, koji je ukazao da su partizani vodili borbu protiv fašizma u kojoj su dobrovoljno sudjelovali pripadnici svih naroda.

Nakon sjednice, predstavnici Sjeverno-bačkog okruga, Općine, Vojske Jugoslavije, Veleposlanstva Ruske Federacije te udruge veterana rata položili su vijence na Spomenik žrtvama fašizma i na spomeniku vojnicima Crvene Armije koji su poginuli u Vojvodini na Pravoslavnom groblju kod Dudove šume.

(t.ž.)

kut

Boja kože! Zašto?

Nema više dečka Duška Jovanovića. Zašto? Ubijen je prije neki dan u Beogradu. Zašto? Ubijen, ne, utučen. Zašto? Bio je Rom. Zašto? Jedan mladi život ugasio se u svima nama. Zašto? Netko je htio napraviti još stariji i ljepši Dubrovnik. Zašto? Vukovar. Zašto? U školama i dalje čitamo otrovne knjige. Zašto? Netko je ušao u drugi krug predsjednički izbora. Zašto? Zašto?

Samo ako nađemo zajedničkim naporom rješenje za mnoga naša „Zašto“, koja nam se često čine naivnim, nebo nas se neće stidjeti. A nedužnog Duška nosit ćemo svi na savjesti, jer nije u pitanju boja kože, već bolesna bolest od koje mislimo da uvijek i samo boluju oni drugi.

Vojislav Sekelj

Čestitamo

Draga nam je pobjeda Mila Đukanovića na predsjedničkim izborima u Crnoj Gori. Čestitamo. Imamo mnogo valjanih razloga da se tome radujemo, ali jedan da budemo i zabrinuti. Prvo, predizborna kampanja između Đukanovića i Bulatovića pokazala je koliko nam je država trula, slaba i nemoćna. Hamletovska dilema biti ili ne biti spram ove je pačija škola. Tu „trulež“ i slabost zajedničke mjesne zajednice prvi je, i to dobro, bar na tom nivou, shvatio Milo Đukanović, i iz tih razloga olakotno po njega može biti to javno pljuvanje i optužbe o kriminalizaciji i raznim zloupotrebama. No, vjerovatno je u tim optužbama bilo i nešto što se u boljim državama zove državna tajna. S obzirom da je do juče još jedan bio predsjednik a drugi premijer republike. U Državama kojima je iole stalo do demokracije, a ne do neke neprincipijelne slobode, stante pede, proradile bi neke državne službe, koje cijene državu a poštuju službu, i bez riječi ušle u studio i rekle „dosta“.

Sjećamo se, nije tome davno, kada si za običan benigni vic ispričan u kafani išao najmanje ili barem mjesec dana u zatvor.

Bilo je tad nekoga reda, nekoga zakona, mada su se neki njega držali kao pijan plota. I onaj ko je vic pričao, osuđen je uvjetno, a onaj koji je vic slušao dobio je bar dva mjeseca. Služba je služila i radila svoje. I sada smo u istoj, odnosno gorjoj i težjoj situaciji, sudeći bar po predizbornim kampanjama naših političara. Jer, pokazalo se da ne treba zatvarati one koji pričaju, već one koji slušaju. A to je ta i tako pojmljena većinska demokracija, po kojoj treba zatvoriti društvo, što je ipak bolje nego ponovo bez carine uvesti sankcije.

Vjerujem da je Milo Đukanović u „obračunu“ s Bulatovićem morao ići tim putem, to jest putem koji je Momir odabrao kao svoj izborni program. Isto tako Đukanović je dobro uočio, da demokratizacija mora početi iznutra iz same stranke, iz Same Demokratske partije Socijalista Crne Gore. Možda će nakon ovoga tom političkom stazom neko poći i iz SPS-a. Socijalistima se ne može naneti ozbiljniji udarac izvana, za njega su oni dovoljno moćni na svim nivoima. U slučaju Đukanovića, to se pokazalo ne samo ispravnim nego i dobrim.

Ali taj „stil“ i način predstavljanja

predsjedničkih kandidata ne bi smio ići dalje, jer neke razlike između mjesne zajednice i države valjda postoje. S druge strane, dobro je što je prvi Đukanović shvatio državu onakvom kakva nam je i protiv nje se „pobunio“. Sreća je što to nije uočio Bulatović, jer nije valjda minut do dvanaest saznao što mu je sve radio premijer. Ako je bio toliko naivan, kakvim se želi predstaviti, onda i ne zaslužuje da bude predsjednik republike, pa ni mjesne zajednice.

Pobjeda Đukanovića ovom društvu vraća samopouzdanje, a državi Jugoslaviji dignitet. Građani počinju vjerovati kako su pomaci i promjene ipak moguće. Zaključujemo to i po tome što je samo dva dana nakon izborne pobjede Đukanovića i predsjednik Skupštine Srbije raspisao izbore i to već za 7. prosinac. Nadamo se da se ovoga puta ni s kim nije konsultirao, već sam uvidio i na ovaj korak se odlučio. A ima i valjane razloge, jer uz Milo Đukanovića ni dr. Vojislav Šešelj u Srbiji na predsjedničkim izborima ne prolazi. Glasačko tijelo Srbije pobjedom Milinom dobiva nov kvalitet, nov demokratski impuls, na potezu je naša „ujedinjena“ oporba, a na taj potez, sa svojim ozbiljnim kandidatima čekaju i glasači, čeka svijet, a ako se ne varamo priželjkuje to i Slobodan Milošević, samo mu to još nije jasno. Očekuje da mu iz oporbe to neko priopći.

Vojislav Sekelj

Drugi pišu

REPUBLIKA

Herostrati-graditelji

Jedan vojvodanski lider izjavljuje, dan posle izbora, da je srpska opozicija mrtva i da će biti potrebno da se krene sa stvaranjem nove, drugačije opozicije, jovo-nanovo, iz početka. Samouvereni studentski lider pripoveda kako je opozicija beznadežno zaražena bacilom gubitništva te da je zato valja baciti na smeće i sve početi iz početka. Do sličnog zaključka još ranije je došao i jedan od lidera koalicije Zajedno – figure na tabli ne obećavaju pobjedničku završnicu, treba ih porušiti i partiju početi iz početka. Svi koji obećavaju „novi početak“ opozicione priče, naravski, kao glavnog junaka vide sebe (ili novog sebe). „Ja ću napraviti još bolju (i stariju) opoziciju!“ „Opozicija predvođena mnome neće biti gubitnička nego će pobediti iz prve!“ Biračka većina će se stvoriti sama od sebe, važno je samo imati pobjednički elan! Što je najzabavnije, čaršijsko mišljenje spremno prihvata teoriju „jovo-nanovo-opozicije“. Herostrati sa graditeljskim ambicijama i mladi politički Rastinjaci možda imaju vremena za isprobavanje ove teorije, ali da li narod ima vremena i strpljenja da čeka? U svakom slučaju, Vojvodi se, dok sluša ove blesavlukne, zadovoljno smeši brk.

Miodrag Stanisavljević,
„Republika“, 1.-15. listopada 1997.

Aforizmi

- Kud puklo da puklo, glavno je da ostane čitavo.
- Za iseljenje Srba i Crnogoraca s Kosova najkrivlja je vladajuća partija. Njihov sloga glasi: „Idemo dalje“.
- Srbija je mala država. Zato joj nisu dovoljna dva kruga za izbor predsjednika.
- Od rada unutrašnjih organa mnogima ovisi spoljni izgled.
- Mnogi naši biznismeni nose lančiće na rukama kako bi ih asocijali na prošlost vezanu za lance.
- Bolje je biti na ivici, nego u marici.
- Čim njemu sine, narodu odmah gori do nokata.
- Tupi, tupi i na kraju mu se um izoštri.
- Jul je najveća cvjetna aleja, ali ju rijetko tko miriše.
- Nemojta se više uzdati. Sišli smo s konja na magarca.

Dajo Ruzje

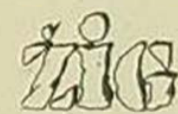
Ovaj broj „Žiga“
izašao je uz potporu
Fonda za otvoreno
društvo.

ELEKTRO-MIX

INSTALACIJE
EL. UREĐAJI
APARATI ZA
DOMAĆINSTVO

Tel: 024 / 35-174
Sonja Marinković 31

25. listopada 1997.

broj 77

Izdavač: HKC „Bunjevačko Kolo“

Adresa: Trg cara Jovana Nenada 15, 2400 Subtica

E-mail: Jasmina.Bacic@BBS.TIPP-TOPP.Co.Yu

Tel: ++381 24 28 334

Žiro račun: 46600-678-7-3551

Osnivač i glavni i odgovorni urednik:

Vojislav Sekelj

Zamjenik glavnog urednika:

Tomislav Žigmanov

Uredništvo:

Lazar Merković, Nela Skenderović,

Mirko Kopunović

Tehnički urednik:

Jasmina Bačić

Tisak: „Globus“, Subtica

List je registriran kod Ministarstva za
informiranje Republike Srbije pod brojem 1620
od 25. travnja 1994. godine.

izlazi svake druge subote

Šta da Vam kažem?

Cvokoćem zbog hohštaplera

reda je, 22. oktobar. Jutros je u gradu izmereno oko pet stepeni. U mom stanu, ako to nekoga uopšte i zanima, živa je kazivala 12. podeok Celzijusa. U dopisništvu je bilo nešto bližnje nego prethodnih desetak dana.

Krećem u potragu za saznanjem kada će gradska „Toplana“ pustiti ventil tople vode i kada ću prestati da cvokoćem. Pun nae u bolje sutra saznajem:

„Toplana“ duguje „NIS-Gasu“ za prošlogodišnje isporuke gasa i mazuta oko osam miliona dinara. „NIS-Gas“ duguje državi, a država drugoj državi. Ta druga država ima drugačije klimatske uslove i ne razume da mi, u ovoj državi, počinjemo cvokotati čim se živa u termometru spusti do desetog podeoka, dok kod njih tada nastupa proleće. Tako reći. A ko se greje u proleće?

Saznajem, dalje, da „Toplani“ duguju za grejanje čak 15 miliona dinara. Duguju i oni koji se fale da najbolje posluju u ovoj zemlji, koji otvaraju kasu kada god zatreba da se pohvale na drivnoj televiziji kako su uspešni, pametni i najbolji. Neću da kažem da je to, na primer, „Simpo“, „Sever“, „Željezničar“, „Slid“, „Agros“, Ekonomski fakultet, vojska... Oni duguju malo, jedva desetak miliona dinara ako im se doda dug Medicinskog centra.

Saznajem, takođe, da je „Toplana“ dužnike tužila radi sebe i rli nas koji plaćaju grejanje tokom cele godine da ne bi cvokotalod oktobra do aprila. Ali, danas je lako tužiti, teško je „dug utitati“. „Sever“ ne isplaćuje dug još iz 1995. godine, a Skpština „Sever holding International d. d.“ 23. maja ove godine „jednoglasnom odlukom usvaja Izveštaj o poslovanju i

Završni račun za 1996. godinu“. U svom „Informatoru“ ovaj, nesumnjivo privredni gigant, najavljuje: „Nakon višegodišnjeg odsustvovanja zbog embarga, Sever je ponovo nastupio na sajmu tehnike u Hanoveru“, zatim „Uspešan nastup na Control technigues na Sajmu u Beograd“, „U Novom Sadu potpisan ugovor sa Marix-Trade-om“, i tako dalje i tome slično.

Sve uspeh do uspeha. A o dugu ni reči, pa se pitam kako je moguće da neko nekome duguje, a ovamo kao uspešan. Ili su, možda, došla neka nova vremena gde se dugovi pripisuju uspesima.

„Simpo“ je čak na drugostepenu presudu, dakle konačnu, zatražio reviziju postupka. Jednostavno, ne priznaje dug. „Željezničar“ i „Solid“ su se transformisali u nekakve kompanije. Menjaju se adrese i žiro računi, a ima i onih koji na dug odgovaraju „platiće ministarstvo“. Višespratnica „Otvorenog univerziteta“ ostaće bez grejanja, kažu, sve dok im dug ne izmiri „Agros“ koji je u stečaju.

Jedino su iz Medicinskog centra saopštili da svojih nekoliko miliona dinara duga jednostavno ne mogu platiti-vratiti. I njima, kažu, duguju.

Pošteno pa ko koga više prevvari.

Sudu se posebno ne žuri da odredi po tužbama, a dužnici nalaze načine eskivaže plaćanja utrošenog. Izračunali su da im je to jeftinije nego da vrata dug.

Što se tiče građana-korisnika usluga „Toplane“, urednih platiša, ostala im je uteha da će bar neke od dužnika dočekati topao prijem.

U paklu, dakako.

Milenko Popadić

Raspad „Vojvodine“

Koalicija „Vojvodina“ faktički se raspala samo koju sedmicu nakon prvog učešća na republičkim izborima. Iako je na njima dobila 112 hiljada glasova, pripala su joj samo četiri poslanička mandata, što je mnogo manje od očekivanog. Neuspehu je, doduše, u velikoj meri doprineo i izborni zakon, prilagođen stankama sa najviše glasova: levi blok je sa oko 280 hiljada glasova osvojio 22, a desni sa nekoliko hiljada više – 21 mesto u republičkoj Skupštini.

„Vojvodina“ je u kampanju ušla sa daleko manje novca i iskusnih kadrova aliutisak je, i bez namere da u punoj meri iskoristi rastuće autonomnaško raspoloženje u pokrajini. Iako su pregovarali i sa Savezom vojvodanskih Mađara i sa Savezom građana Subotice, lideri Lige socijaldemokrata Vojvodine, Narodne sećanke stranke i Reformske demokratske stranke Vojvodine su, precenjajući svoju snagu, odlučili da „Vojvodina“ na izbore izađe sama. Određeni dogovor sa Savezom vojvodanskih Mađara je, doduše, postignut, ali njega se pridržavala samo jedna strana: stranka Jožefa Kase je, naime, preporučivala svojim članovima izbornim jedinicama Sombor, Novi Sad, Vrbas i Pančevo, gde nije istakla sve liste, da glasaju za kandidate „Vojvodine“. U Subotici i u Zrenjaninu „Vojvodina“ je, pak, bila neposredni konkurent Savezu vojvodanskih Mađara i Savezu građana Subotice, čime je sigurno izgubljeno pet mandata. Da su stranke čije je sedište u Vojvodini svuda nastupile zajedno, osvojile bi oko 15 mandata.

Nažalost, prevladale su liderske sujete. One su i zadovoljene, pošto su sada svi poslanci: Mile Isakov savezni, Nenad Čanak, Dragan Veselinov i Ratko Filipović republički. Cena je, međutim, izuzetno visoka: „prosuto“ je nekoliko desetina hiljada glasova.

Odmah potom, valjda da bi zataškali neuspeh, lideri Koalicije su se posvaali, pokazavši još jednom krajnju neozbiljnost i neodgovornost prema biračima. Prepuštajući njima i njihovim strankama raspravu o krivici, koja zasigurno nije samo na jednoj strani, vojvodanskim biračima ostaje da se pitaju hoće li se do nekih narednih izbora pojaviti stranka ili pokret koji će izraziti njihove težnje za autonomiju Vojvodine i tradicionalne vojvodanske vrednosti: međunarodno i međuverško uvažavanje, građanski pogled na svet, miroljubivost i umeće poštovanja lokalnih i oblasnih posebnosti. Isključivost koju su ispolili lideri „Vojvodine“ svakako nije način na koji se dobija poverenje Vojvodana.

Mihal Ramač

Sa sjednice Foruma hrvatskih institucija

„Tjedan Hrvata Vojvodine“

Nakon sjednice Foruma hrvatskih institucija u Vojvodini, održane 7. listopada u prostorijama HKC „Bunjevačko kolo“, predsjedavajući sjednice i predsjednik institucije – domaćina, Bela Ivković, poslao je izjavu za javnost sljedeće sadržine:

„Na sjednici se raspravljalo o finansijskim planovima pojedinih članica Foruma, ali budući nisu bili urađeni na jedinstven način, a pojedine članice nisu niti pripremile planove, dogovoreno je da se planovi pripreme i razmatraju na sljedećoj sjednici koja će biti održana 11. studenoga ove godine, a sazivač je Institut „Ivan Antunović“.

Jednoglasno je usvojen Program „Tjedna Hrvata Vojvodine“, u Zagrebu koji će biti održan sredinom 1998. godine u organizaciji Hrvatske matice iseljenika. Budući je ovaj Program potrebno doradivati dogovoreno je da i ova tema bude točka dnevnog reda sljedeće sjednice Foruma“.

GARANT

PREDUZEĆE ZA
SPOLJNU I UNUTRAŠNJU
TRGOVINU D.O.O.

TRG OKTOBARSKE REVOLUCIJE 87
SUBOTICA

024/25-004 direktor
27-003 komercijala
29-043 maloprodaja
23-537 magazin
telefaks 024/26-719

Tel: 552-774

SALAŠ

ZEMLJORADNIČKA ZADRUGA

Lokalno kao univerzalno

„Etničke grupe i nacionalnosti (nacije, manjine) su različito tretirane, korišćene i zloupotrebljavane u stvaranju ove Jugoslavije. Pored političke instrumentalizacije, njihov status i realni položaj je svakako obeležen velikim intenzitetom nezadovoljstva.“

U centralizovanoj državi, svaka manjina (sem one koja vlada) se dovodi u pitanje. Posebna naponska polja stvorena su u odnosima centralne vlasti prema manjinskim aglomeracijama, odnosno građanima u manjinskim zajednicama.“

Ovaj kratak citat sa pozivnice za okrugli stol koji se 10 i 11 listopada održao u Subotici a u organizaciji Otvorenog sveučilišta i Skupštine općine Subotica, bio je dobar povod i razlog da se na temu „Odnos lokalne vlasti i prema manjinskom pitanju“ skup sazove i neki problemi elaboriraju.

Genezu o pitanju manjinski prava u svijetu iznio je dr. Dejan Janča istakavši svu složenost ove problematike u svijetu na relaciji odnosa individualnih i kolektivnih ljudski prava, te nesnalazjenje i nedorečenost kako u propisima tako i u zakonima, koji materiju reguliraju. A kao neregularnost tih odnosa i neshvatanja njihove težine za značaj opstanka i razvoja društva, na žalost u najtragičnijoj formi ispoljilo se na tlu bivše Jugoslavije. I stoga, želimo li napraviti ozbiljniji korak i kvalitetniji pomak ne možemo čekati gotove recepte od svijeta i Europe.

Miroslav Samardžić prisutno je upoznao sa svojim istraživačkim radom o ostvarivanju prava pripadnika nacionalnih manjina u Vojvodini, poglavito što se tiče obrazovanja, upotrebe pisma i jezika u relacijama zakonske regulative lokalne samouprave. Ukazao je na ogromnu šarenolikost i nepoštovanje i onih zakona koja je donijela i lokalna vlast, što može voditi nesagledivim posljedicama.

Problem centralističke države i lokalne samouprave vezan je s općim stanjem demokratizacije i demokričnosti jednoga društva. Bez decentralizacije, i „demokratskog“ udaljavanja od jednog centra, sva vitalna pitanja funkcioniranja države pa i društva postaju retorična, jer je lokalna samouprava ugaoni kamen i alfa i omega svake demokracije i kritičnog odnosa prema svetu. Slikovito je Aleksandar Đurđević pitanje definiranosti demokracije iznio primjerom jedne ankete, gdje je na pitanje: „Što je demokracija?“ odgovoreno da je to mirno i uredno stajanje u redu prilikom ulaza u autobus. O našem stanju, demokratskom kodeksu, slika sa naših autobuskih i ostalih stajališta govori rječitije o nama samima, nego o demokraciji – jer je, po ovoj definiciji, demokracija društvena navika, jasno koju treba stvarati i graditi.

Nakon uvodnih izlaganja slijedila je diskusija gdje su predstavnici manjina iznijeli svoja iskustva s tog polja. O pitanju bugarske nacionalne manjine govorila je Zdenka Todorov, o

problemima Rumunja Gligori Popin, o Ukrajinima ili Rusinima govorio je Mihal Ramač o Madarima Sándor Egeresi i Lájós Szabó, a o Hrvatima u Vojvodini

Vojislav Sekelj. Iskustva u ostvarivanju manjinskih prava su različita, ali te razlike ne govore u prilog da se ovoj problematici pristupa dovoljno ozbiljno, već da su oni sporadično prisutne kao teme, ovim ili onim povodom, a povod najčešće za svoju upotrebu određuje država, neprestano se pozivajući da su prava manjina rešena po najboljim evropskim standardima pa u mnogima i bolja od njih.

Dojam je da se ovakvi susreti, upravo u organizaciji nevladinih organizacija, moraju što češće upriličavati, jer demokratizacija i napredak društva „ontološki“ je vezan za manjine. Jasno, ovdje ne mislim samo na nacionalne manjine, nego na onu i one manjine koje pripadaju najmanjoj manjini a to je manjina građana s projekcijom otvorenoga društva pri rješavanju određenih konflikata.

Na skupu je ukazano i na to da u državi, gdje u biti nisu riješena pitanja nacionalnog bića većinske nacije, i postavljeni njeni dugoročni nacionalni interesi, ni manjine ne mogu očekivati ništa bolje. S druge strane, nacionalne su manjine često žrtva manipulacije država, u ovisnosti kakva se politika trenutno vodi između njihova domicila i matične države. Isto tako, ukazano je da manjine nisu ugrožene iz vana državnim politikom koja se prema njima vodi, nego su daleko opasnije ugrožene iznutra, odnosno iz stanja samih odnosa unutar određene nacionalne manjine, njihove političke, kulturne i druge podjele, jer sve to omogućava njihovo brže nestajanje, gdje specifičnu težinu nose njihovi politički lideri, umišljavajući da su oni jedini predstavnici nacionalnih interesa manjine za očuvanje njihovog identiteta.

Kad je u pitanju lokalna samouprava, ni tu stanje nije mnogo bolje iz prostog razloga što ne postoji jedna opća odrednica koja bi ta pitanja regulirala na jednoj višoj razini i predstavljala stvarne interese nacionalnih manjina. A i sama lokalna samouprava, alergična je na kritiku, te preti opasnost da će se u ovakvom praznom prostoru određivati od stranke do stranke koja dode na vlast. Tako će jedna stranka skidati zvijezdu, druga stavljati, i u nedogled. A narod će tonuti. I tako se ponovno javlja pitanje odnosa centra i periferije, jer poznato je da veće ribe jedu manje, ali kada manje ribe nestanu, centar postaje mastodonta... I stoga ovakvi skupovi trebaju imati češću periodiku održavanja u interesu ostvarivanja jednoga društva gdje manjine neće biti manjina većine, već ocjena stupnja ostvarene demokričnosti društva. Prvi koraci su napravljeni, na njima treba raditi, krug širiti, slobodu sužavati da smisao demokracije bude dat navikom, kao što je prirodno da se žed gasi vodom.

(b. k.)

Saopštenje OO RDSV Subotica sredstvima javnog informisanja

Predsedništvo OO RDSV Subotica na sednici 20. oktobra o.g. razmatralo je zaključke Glavnog odbora stranke koji se odnose na rezultate ostvarene na parlamentarnim i predsedničkim izborima, kao i aktuelna pitanja stanja i odnosa unutar „Koalicije Vojvodina“.

Prihvatajući zaključke Glavnog odbora, Predsedništvo je usvojilo sledeće predloge i stavove za koje će se zalagati na svim nivoima organizovanja, kako Reformske demokratske stranke, tako i „Koalicije Vojvodina“:

1. Predsedništvo RDSV Subotica stoji na stanovištu da Koalicija Vojvodina može uspešno da ostvaruje svoje programske ciljeve samo ako se razvija i deluje kao široki front političkih stranaka, pokreta i različitih oblika organizovanja građana Vojvodine koji autnomnu Vojvodinu, decentralizovanu Srbiju i Jugoslaviju i odgovornu i efikasnu lokalnu samoupravu prihvataju kao svoj programski i politički cilj za čije ostvarenje su spremi da se politički angažuju.

2. Koalicija Vojvodina treba da se organizuje kao programska zajednica građana Pokrajine organizovana na opštinskom i regionalom prin-

cipu jer samo organizovana može da izvršava konkretne ciljeve i ispunjava interese građana, a ne da se povija volji lidera članova Koalicije ili užih političkih centara.

3. Predsedništvo OO RDSV Subotica smatra da 120.000 glasova i 4 poslanika „Koalicije Vojvodina“ u Skupštini Srbije predstavlja početni izborni uspeh, ali da je to i suviše malo za iole ozbiljniji uticaj za političko odlučivanje u Skupštini Srbije. Mislimo da ovaj rezultat ne izražava stvarno raspoloženje značajnog dela biračkog tela Vojvodine, te da je čak naneta šteta ideji autonomije.

Ocenjujemo da među onima koji nisu izišli na izbore je u stvari najveći deo pristalica autonomije, ali je u ovako koncipiranoj Koaliciji nisu videli, niti su u nju bili sigurni.

Podržavamo zahteve da se prekinu sve vrste javne polemike, a da se sve snage i pažnja usmeri na organizaciono i političko jačanje. Međutim, analizu izbornih rezultata moramo izvršiti u stranci radi toga da se iz nje izvuče pouka za naredno delovanje.

Iz toga treba svako da izvuče pripadajući deo odgovornosti za svoju delatnost, kao i da se odrede stepeni odgovornosti pojedinaca za stanje u kojem smo se našli.

Predsednik OO RDSV Subotica
Blaško Kopilović

Apatični i apolitični nisu demokratska masa

Naša perspektiva je fašizacija – nagovestio je u svojoj završnoj reči dr Ivan Komšić čija je publikacija „Šanse interkulturalizma i iskušenja etnodemokratije“ poslužila kao povod prošle sedelje za organizovanje dvodnevno okruglog stola na Otvorenom univerzitetu Subotici na temu „Perspektive konsocijalne demokratije i interkulturalizma u jugoslovenskom društvu“. Imajući na umu, postavio je dr Komšić, da na ovoj balkanskoj vetrometini, strahujemo od većine apatičnih i apolitičnih, za koje se inače misli da su demokratska masa. Međutim, istraživanja pokazuju da su oni protiv nekog modela demokratskog parlamentarnog sistema, i shodno tome možemo očekivati samo – propast, konstatovao je.

Autor predložka za ovu raspravu pošao je od teze da je Vojvodina jedno razintegrovanost, ali ne i totalno razlupano ogledalo. „Mi se ipak možemo pogledati u nekim ključnim komponentama onoga što se pre proteklih decenija u Vojvodini zvalo evropskim evropskim iskustvom baš kad je reč o multikulturalizmu, interkulturalnim procesima i o nesvesnim tendencijama koje su bile iznad prosečnih standarda u zemljama moderne demokratije Zapadne Evrope. U svojoj predgovor pokazuje da smo nasledili neke od tih tokova, da oni nisu potpuno zatrati. Članjujući se na neka socijološka istraživanja od 90-tih na ovamo sa zadovoljstvom sam identifikovao te procese koji su u teoriji definisani kao veće prisustvo modernističkog alternativnog sindroma u kategorijama mladih ljudi, gradova visoko obrazovanih i Vojvodini, kao posebnoj kategoriji“. Po dr Komšiću u Vojvodini zaista

dominira nacionalizam, ali je on „manje tvrd“. Vojvodani su spremni za evolutivnu promenu, jer se kod njih zadržao visok stepen otvorenosti, naročito kod mađarske nacionalne manjine. „Vojvodina je potencijal“, primetio je dr Komšić, i konstatovao da je izlaz u razbijanju etnocentričnog stereotipa.

Za prvog učesnika rasprave, pitanje je bilo da li Vojvodina postaje sve više Vojvodina, aludirajući na uspeh radikalnog vojvode Vojislava Šešelja na nedavnim izborima u ovoj Pokrajini. Imajući u vidu porast pristalica ekstremnog nacionalizma, za njega su Komšićevi stavovi i previše optimistični. Vrlo bliska razmišljanja imao je i Božidar Jakšić, koji, kako je sam rekao, ne veruje u „emancipatorske potencijale etnodemokratije“, jer se na etničkom konceptu ne može graditi demokratsko uređenje. Svoju skepsu prema vojvodanskoj različitosti argumentovao činjenicama da su i iz ove pokrajine, isto kao i iz Srbije na ratišta odlazili dobrovoljci, tzv. vikend oslobodioci. U Vojvodini je prisutan snažan politički populizam, a naročito srpski, ali ni drugi nisu beznačajni, ustvrdio je. Pitao se zatim zašto su mađarske kuće u Vojvodini tako jeftine. U Bečeju na primer koštaju svega 6.000 DM, naveo je i ne komentarišući dodao: „Bio sam nedavno u Sarajevu. Tamo su kuće Bošnjaka precenjene, Hrvata približne njihovoj pravoj tržišnoj vrednosti, dok su domovi Srba prodaju ispod cene“.

Osvrćući se na pominjani koncept konsocijalizma Ilija Vujačić istakao je da u jugoslovenskom društvu ne postoje ni osnovni preduslovi za funkcionisanje ovog

modela demokratije. „Nema demokratski orijentisanih elita; jugoslovensko društvo se i raspalo zbog konkurencije elita“, objasnio je on. Po njemu taj model demokratije naglašava segmentaciju, ne daje rešenje za nacionalizam, i u tome je njegov osnovni problem. On je čak ukazao na mogućnost raspada belgijske zajednice, koja se zasniva na ovom konceptu.

Temu okruglog stola dr Tot Lajoš posredno je povezao i sa ključnim problemima obrazovanja na mađarskom jeziku. Opadanje, sužavanje i nazadovanje po ovom pitanju koje je zabeleženo od početka devedesetih on je potkrepio konkretnim podacima: u osnovnim školama i odeljenjima sa mađarskim nastavnim jezikom broj učenika se od 87 do 96 smanjio za preko 25 odsto, u srednjim školama samo 67 odsto učenika Mađara pohađa nastavu na svom maternjem jeziku, sužava se mreža škola sa mađarskim nastavnim jezikom, itd. Po dr Totu „koren ovakvog stanja nalazi se u nedovoljnoj izgrađenosti i manjkavostima manjinske politike, kao i u veoma starom i prevaziđenom sistemu upravljanja obrazovanjem“. Shodno navedenom on izlaz vidi u korenitom preobražaju i detaljnoj razradi politike prema narodnostima baziranim na međunarodnom prihvaćenim principima, decentralizaciji upravljanja obrazovanjem. Dok bi u decentralizaciju državne uprave koja bi se odvijala u procesima demokratizacije našeg društva trebalo uklopiti personalnu autonomiju vojvodanskih Mađara, ali i svih drugih narodnosti koji na to pretenuju.

(Josip Stantić,
„Naša borba“, 21. listopada 1997)

Pravnički

kutak

Ekstradicija

postala gotovo svakodnevni medijski termin otkako je umeljen međunarodni sud u Haagu. Riječ je latinskoga porijekla (ex = iz, tradere = predati, uručiti) koja ima svoj hrvatski ekvivalent u riječi *izručenje*, dok se kao srpski termin najčešće sreće - *izdavanje*. Njome se označava akt kojim jedna država predaje osumnjičenu ili osuđenu osobu, radi podvrgavanja kaznenome postupku ili radi izdržavanja kazne. Smisao ove pravne institucije je onemogućavanje da krivci ostanu nekažnjeni u slučaju bijega u drugu državu.

Najvažnije je razlikovanje na *ugovornu* i *zakonsku* ekstradiciju. Prva se vrši po odredbama međunarodnih ugovora a druga po domaćem zakonu od države od koje se traži ekstradicija. Ako su u konkretnom slučaju ispunjeni svi uvjeti iz međunarodnog ugovora, izručenje je međunarodnopravna obaveza zamoljene države. Zakonsko se izručenje kod nas vrši prema saveznom i republičkim ustavima i saveznom Zakonu o krivičnom postupku.

Rečenim je zakonom napravljena razlika između *aktivne* ekstradicije, kada domaća država traži izručenje, i *pasivne* kada domaća država odobrava izručenje.

Također se razlikuje *definitivno* ili *privremeno* izručenje. Prvo je pravilo (npr. slučaj Magda u Mađarskoj), dok je drugo

izuzetak (npr. da bi se izbjegla zastara da zločinac ne bi izbjegao kaznu).

Države najčešće ograničavaju izručenje tako da se, među ostalim, ne dopušta izručenje *domaćih državljana* (no, npr. SAD to uvjetuju uzajamnošću, a Italija samo ako nije drukčije predviđeno međunarodnim ugovorima).

Međutim, čini se da je pravilo o neizručivanju domaćih državljana umnogome relativizirano pod utjecajem značaja ratnih zločina počinjenih za vrijeme II. svjetskog rata pa i ratova na području bivše Jugoslavije i Ruande. Naime, među malo-brojna ali temeljna načela međunarodnoga kaznenoga prava spada i načelo o *nadmoćnosti međunarodnoga nad nacionalnim pravom*. Sukladno tome smo svjedoci da države redovno izručuju svoje državljanke ako su u pitanju ratni zločini (npr. noviji primjeri Velike Britanije i Argentine), te su neke i mijenjale ustavne odredbe radi ispunjenja obaveza izručenja (također noviji primjeri Njemačke i Hrvatske). U svezi s ovime zanimljivo je da Ustav SRJ sadržava odredbu o zabrani izručenja domaćih državljana stranim državama. Pod ovu odredbu, dakle, ne spada i izručenje međunarodnim institucijama, kao što je Haški tribunal.

Također je jedno od najčešćih ograničenja i neizručivanje za tzv. *politička kaznena djela*, ali se ovo pravilo i zloupotrebljava, budući da država od koje se ekstradicija traži cijeni je li riječ o takvom djelu. Tako se pod ovom izlikom odbija izručivanje i kada tome nema mjesta, kao što su npr. slučajevi odbijanja ekstradicije za ratne zločince.

(j.š.)

Tako više ne može biti

Sudjelovanje gospode Zdenke Todorov na okruglom stolu u Subotici, na temu „Odnos lokalne vlasti prema manjinskom pitanju“, bio je povod da, za čitatelje „Žig“-a, nešto više saznamo o pravima i slobodama bugarske nacionalne manjine u SR Jugoslaviji

G-đa Zdenka Todorov je završila studij bugarskog jezika i književnosti u Beogradu na Filološkom fakultetu. Predstoji joj obrana doktorske disertacije na Sofijskom sveučilištu na temu: „Dijalektologija zapadnog Bugarskog govora Bugara u Jugoslaviji“. Deset godina radila je kao novinar časopisa „Most“ na bugarskom jeziku. Prije tri godine dobila je otkaz, vjerojatno, kako sama ističe, zbog svojih stavova. Sada se pored znanosti bavi i novinarstvom. Predsjednica je helsinškog odbora za zaštitu ljudskih prava i slobode Bugara u Jugoslaviji. Piše i poeziju, bavi se publicistikom (uglavnom na bugarskom jeziku), koja je vezana za povijest ovoga kraja, odnosno za probleme Bugarske nacionalne manjine i njihove svakodnevne brige o kojima provladin tisak ne piše.

Molim vas recite nam nešto o položaju bugarske manjine u Jugoslaviji?

Z. T.: Za mene je vrlo važno što smo se u Subotici sastali u ovakvom broju i govorili o problemu „Odnos lokalne vlasti i manjinskom pitanju“. Na neki način mi na istoku zemlje smo odvojeni od manjinskog stanovništva, za razliku od vas u Vojvodini, gde bi mogla reći da postoji kultura i tolerantnost manjina, i ova iskustva i saznanje do kojih sam došla za nas će u budućem radu biti dragocena. Mi smo tamo izdvojeni od Kosova i Sandžaka gde su većinske manjinske populacije. U posljednje vreme počeli smo da uspostavljamo kontakte sa našim kolegama iz nevladinih organizacija i nezavisnih listova na jeziku manjina. Dosta poznajem problematiku manjina, istina, na jednom globalnom planu. Ovde sam saznala nove pojedinosti, koje će nam koristiti u daljem radu. Stoga koristim priliku da se zahvalim organizatoru i kolegama koji su se interesovali za položaj Bugarske nacionalne manjine. Mislim da je ovde započela jedna kvalitetna saradnja.

Mi ćemo u svakom narednom broju Biltena posvetiti temat nacionalnim manjinama. Radićemo dalje na razmeni iskustva i informacija. To je dobro za sve. Ovo je prvi broj našega Biltena, nezavisan je, a sve drugo što bugarska manjina ovde ima je pod kontrolom i pod pokroviteljstvom vlasti, tako da ne možemo govoriti o slobodi informisanja bugarske nacionalne manjine u Jugoslaviji.

Policija i prava

Iz sredstava javnog priopćavanja saznamo da je pitanje bugarske nacionalne manjine u Srbiji riješeno na jedan evropski način, i po najboljim svjetskim uzorima. Slažete li se s ovom tvrdnjom?

Z. T.: To uopšte nije tako! Na primer, bugarski maternji jezik izučava se svega dva časa nedeljno, bez poznavanja i izučavanja nacionalne kulture,

Zdenka Todorov

književnosti, istorije, umetnosti, bez slobodne informativne delatnosti. O kakvim pravima možemo govoriti kada smo svedoci svakodnevnog batinanja ljudi po ulicama od strane policije. Govoriti o ljudskim pravima a svakodnevno sprovođiti torturu na ulicama je nespojivo sa boljim evropskim običajima. Recimo, poslednji primer, kad je bila promocija Biltena u hotelu Balkan, mi nismo znali da smo u policijskom okruženju sa gostima kojima smo predstavljali Bilten. Tek kada smo izišli saznali smo, da je te večeri bukvalno bila blokada grada zbog naše promocije, prvog nezavisnog lista u istoriji tog kraja od 45-te na ovamo. Da se pohvalimo: ovo je objektivna časopis i nastojace govoriti o problemima koji nas tište, a o čemu vlast traži da se čuti. Ne želimo ničije postupke koje ugrožavaju manjinska pitanja odobravati i klimati glavom, tako se više neće moći. S postojanjem nevladinih organizacija mislim da je mnogo lakše. Ovim putem možemo demantovati sve laži da se po najvišim evropskim standardima poštuju prava Bugara u Jugoslaviji. Videli smo šta je nedavno pisalo u štampi, naš saradnik helsinškog odbora Dimitrovgrad naziva gradom gde

caruje smrt. Recimo, u opštini godišnje se rodi 38 beba a umre 230 do 240 ljudi. Te podatke zvanične vlasti ne saopštavaju, nama su zatvorena porodilišta, bolnice, sve je to u susednim srpskim opštinama. Dimitrovgrad je zastrašen od iščezavanja jer ako se naše bebe rađaju u Pirotu a bebe iz Bosiljgrada u Surdulici u srpskim opštinama, tad u knjigama rođenih nemamo beba bugarske nacionalnosti.

Kakav je odnos s lokalnom vlašću?

Z. T.: Lokalnu vlast drže ljudi koji su povezani sa SPS-om tako da s njima ne postoji nikakva veza, čak smo, mogu reći, veoma konfrontirani po pitanju ostvarenja nacionalnih prava bugarske manjine. Oni tvrde da imamo sva prava i ako vide da ih nemamo. Nepostojanje nezavisnih medija nam otežava situaciju, jer nemamo mogućnosti da pravo stanje javno prezentiramo. Predsednik opštine je predsednik upravnog odbora lista koji izlazi na bugarskom jeziku, opština je ta koja finansira i lokalnu radio stanicu „Caribrod“, kao i lokalnu televiziju. Sve je u njihovim rukama. Vlasti pokušavaju stanje da predstave mnogo bolje nego što jeste. Na poslednjim izborima su se utrkivali oni i Šešelj ko će dobiti više glasova. Na žalost, Šešelj je dobio malo manje od njih ali to je već drugo pitanje i svi smo zaprepašteni tom činjenicom. I rezultat jedne takve politike protiv interesa sopstvenog naroda, sopstvene manjine, možda je revoltirao ljude, te su glasali tako kako su glasali.

Izostajanje pomoći

Vaš odnos s matičnom državom?

Z. T.: Odnos sa matičnom državom, da budemo objektivni, do 1990. bio je zaleđen i nisu postojali nikakvi kontakti. Od 90. godine Bugarska se već počela otvarati prema manjini, međutim manjina nije navikla na to, isto kao dete kad bude zaboravljeno pa odjednom kad majka počne da se okreće prema njemu, prihvata to malo sa skepsom. Onda su novine počele dosta da pišu o problemima Bugarske manjine ali su često prilazile senzacionalistički prema pojedinim problemima, nedovoljno analitički, mada je štampa bila ta koja je možda u periodu najveće informativne blokade prema manjini pomogla da bugarska manjina piše i čita na svom maternjem jeziku. Novine su iz Bugarske dolazile prijateljskim putem, ne državnim. Matična zemlja u zavisnosti od vlade koja je na vlasti, pokazuje određenu želju za pomoć. Dok je vlada bila socijalistička u Bugarskoj, oni su sa SPS-om bili u dobrim odnosima pa ta želja za neku veću

omoć i nije bila pomoć za boljitak bugarske nacionalne manjine u Jugoslaviji. Savez demokratskih snaga Bugarske kao opozicija se trudila da bude dušebrižnik. Ali od kada su reuzeli vlast, oni bi odjednom da uđu u Evropu u NATO, pa ne žele baš da na tom planu mute vodu, da se konfrontiraju. Zbiljnija pomoć i dalje izostaje, a mi smo po tom pitanju i dalje razočarani. Odnos zvanične Bugarske vlasti mislim da je opterećen taktiziranjem prema sopstvenoj manjini, zavisno od ovog ili onog procesa i učaja. Analizirajući jednu anketu, koju smo dili na projektu obrazovanja, primetili smo da je ogroman deo anketiranih, na pitanje ko je krivac što ne pohađaju nastavu na bugarskom jeziku, optužio Bugarsku. Vrlo interesantno, ne optužuju vlast koja bi čas htela da pomogne, ali usled taktiziranja, pomoć izostaje. Spoljna diplomacija i politika Bugarske u odnosu na svoju manjinu nema izrađene stalne kriterije niti precizno definiranu politiku. Jasno, takvom diplomacijom nismo zadovoljni, sve zavisi od stranke do stranke, koja je na vlasti, ljudi su razočarani i mislim da je to uticalo i na glasanje prilikom tih izbora.

Kako stojite sa obrazovnim i kulturnim institucijama

Z. T.: Da, do sada je sve bilo u službi države, na lokalnom nivou. Centar za kulturu finansira republika i opština, nedavno je registrovana nevladina organizacija kao udruženje građana ustvari, to je „Bugarski kulturno informativni centar Caribrod“.

Bugarska je obećala pomoć, videćemo da li će do realizacije obećanja doći. Dimitrovgrad je mali grad, ali ima preko 40 akademskih slikara, i zainteresiran je da postane neko kulturno središte kulture bugarske nacionalne manjine u Jugoslaviji preko kojega bi se mogla održavati i negovati saradnja sa drugim sličnim centrima u zemlji i inostranstvu.

Pokušaji Srbizacije

Izjavili ste da se kulturni i sakralni spomenici nalaze u katastrofalnom stanju, oštećeno, kakvo je stanje kulturne baštine Bugara u toj regiji?

Z. T.: Vidite, specifičan je odnos bugarske pravoslavne crkve prema duhovnim svetištima bugarske manjine. Jedna mala regija bogata je crkvama, manastirima i drugim istorijskim spomenicima. Posle Versajskog dogovora, kada smo pripali kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, raznih spomenika kulture bilo je oko 50. Ako sada želimo da analiziramo njihovo stanje, što je od njih ostalo, slobodno možemo reći – skoro ništa. Jedan za drugim propadaju, sem Panovskog manastira iz 14. veka, koji je pod zaštitom UNESKO-a.

A srpska pravoslavna crkva pokušava da i njega srbizira, pa sveti Ivan Bogoslov ispisuje kao sveti Jovan Bogoslov, predstavljajući manastir kod Pirota a ne pored Dimitrovgrada, mada je u njegovj neposrednoj blizini. Mene jako zabrinjava što ni bugarska pravoslavna crkva ne pokazuje posebne interese niti odnose. U jednom slučajnom razgovoru sa predstavnicima Karitasa u Sofiji, pokazala sam mali album o stanju tih manstira. Oni su bili ti koji su

odmah predložili i bili spremni da štampaju publikaciju o njima. Interesantno je to, i nama će biti drago što će Karitas – jedna vrlo uticajna humanitarna organizacija sa tim autoritetom, katolička naravno, – pomoći finansiranje te publikacije. Publikaciju ćemo slati u svet, raznim nevladinim i drugim institucijama koje se time bave, u nadi i cilju da iznađemo sredstva za bar dva svetišta – iz 15. i 16. veka, da se oni obnove, jer od njih, sem temelja i zidova, nije ostalo ništa. Mislim da ćemo na taj način svetu uspeti prikazati istinito stanje naše kulturne baštine na ovim prostorima, a biće to i šamar crkvi koja je ostala razjedinjena i koja nije pokazala želju da bugarsku manjinu uzme pod svoje pokroviteljstvo. U Nojskom ugovoru ne stoji da je Bugarska bila dužna da svoje crkve da pod jurisdikciju srpske pravoslavne crkve, ona ih se jednostavno odrekla. A srpska pravoslavna crkva je dosta nacionalistička, ona je to sve lako pograbila, i na taj način bugarska nacionalna manjina ovde ima samo srpske sveštenike, na grobljima nadgrobni spomenici se ispisuju u duhu srpskog pravopisa, sve propovedi i službe se vrše na srpskom i hramovi propadaju.

Nešto o popisu, da li se Bugari izjašnjavaju kao Bugari, ili postoji i ovdje neki pragmatični strah od ...?

Z. T.: Vidite, 1991. svega 25.214 građana se izjasnilo kao Bugari. U Dimitrovgradu živi 14.000 stanovnika, u Bosilgradu 13.000, tu se gubi jedan veliki procenat, imajući još u vidu da Bugari žive u Nišu, u Pirotu, a ima ih i u drugim krajevima Jugoslavije. Suočeni smo sa činjenicom da se u, recimo, Dimitrovgradu gde 99% stanovništva čine Bugari, 22% izjasnilo kao Srbi sa prezimenom na „ov“. Oni, Bugari, deklarišu se kao Srbi, Jugosloveni ili kao ostali. Dalje, zadnjih nekoliko godina vlast pokušava uvesti, plasirati, šta li, neku tendenciju, da su u regiji gde žive Bugari, to u stvari Šopi. I to je jedna velika i dodatna opasnost, ako izmisle nekakve Šope, to je regija kao što je Šumadija, i sad odjednom šumadijska nacija, užička nacija, slično kao i kod vas, Bunjevačka nacija itd. To je neshvatljivo a u biti se radi na tome da se manjine dele, put ka totalnoj asimilaciji je otvoren. Izmisliti novu naciju, znači smanjiti i broj Šopa i broj Bugara. Mi radimo na raskrinkavanju te antibugarske propagande. I ne smemo dozvoliti da Bugari ovde iščeznu, jer ako ubace Šope, od 25.000 Bugara biće možda 12.000, od 12.000 biće 10.000 itd. do nestanka. Bojazan od pripadnosti vlastitoj naciji i izbegavanje da se tako deklariše, uslovljen je strahom jer živimo pored granice, a naša granica je još uvek berlinski zid. Maltretiraju se đaci koji studiraju u Bugarskoj, vlada strah od policije, strah da ne ostanem bez posla, strah da neko ne čuje da će nešto reći protiv režima, vlasti. Strahom se manipuliše. A ni spoljna politika matične zemlje ne pokazuje prave odnose da se problemi reše. I zato ću jednom malo biti Jugosloven, drugi put malo Srbin, treći put malo ostali, možda me tada vlasti neće dirati, a možda ću naći posao na carini, ili nekoj drugoj državnoj službi. Uostalom, mislim da je bilo manipulacija i prilikom poslednjeg popisa stanovništva, jer sigurno da u Jugoslaviji živi bar tri puta više Bugara od 25.000.

Vojislav Sekelj

Istorija crkve

(VIII)

Reformacija, racionalizam, revolucija

Deo III – NOVI POKRETI
(1500 – 1800)

Anabaptistička vera

Neke američke denominacije nakon uspostavljanja puritanizma u SAD

Postoje tri izvora američkih denominacija:

1. Neke potiču neposredno iz Evrope, i zadržavaju prethodni izvorni oblik mada se u izvesnom obliku i stepenu prilagođavaju prilikama u novooslobođenim kolonijama. U toj su grupi: anglikanska, luteranska (evangelistička), reformističko-prezbiterijanska, anabaptistička, baptistička i rimokatolička Crkva.

2. Neke su izrasle iz sekcija kasnog razdoblja engleskog građanskog rata. U nekim su slučajevima te Crkve najpre utemeljene u Engleskoj, a kasniju zrelost dostigle u (bivšim) kolonijama u – Severnoj Americi. Među njima su opet baptisti, kvekeri i kasnije metodisti – vrlo brojna, organizovana i jaka skupina.

3. Neke su osnovane u samoj Americi.

(nastaviće se)

Priredio, obradio i s nemačkog preveo: Robert G. Tilly

Maksima Gorkog 26

Toth-optika

SUBOTICA

Telefon: 551-045

RADNO VREME:

Radnim danom	9.30-12.00
	16.30-19.00
Subotom	9.00-12.00

Prepisivanje očnih pomagala i davanje saveta za korišćenje istih, svakim radnim danom od 17.00-19.00

POSEBNE POGODNOSTI:

- 10% popusta kod gotovinskog plaćanja
- plaćanje u više rata
- mogućnost žiralnog plaćanja

AUTO - DELOVI

Auoi

RENAULT

Rajić Dragutin

SUBOTICA, P. Drapšina 14 (24) 553-262

Viktor Sosnar

Budilnik

Tramvaj je prošao, zvuk se utišao.

Šta da se radi?
Čekati?
Otići?

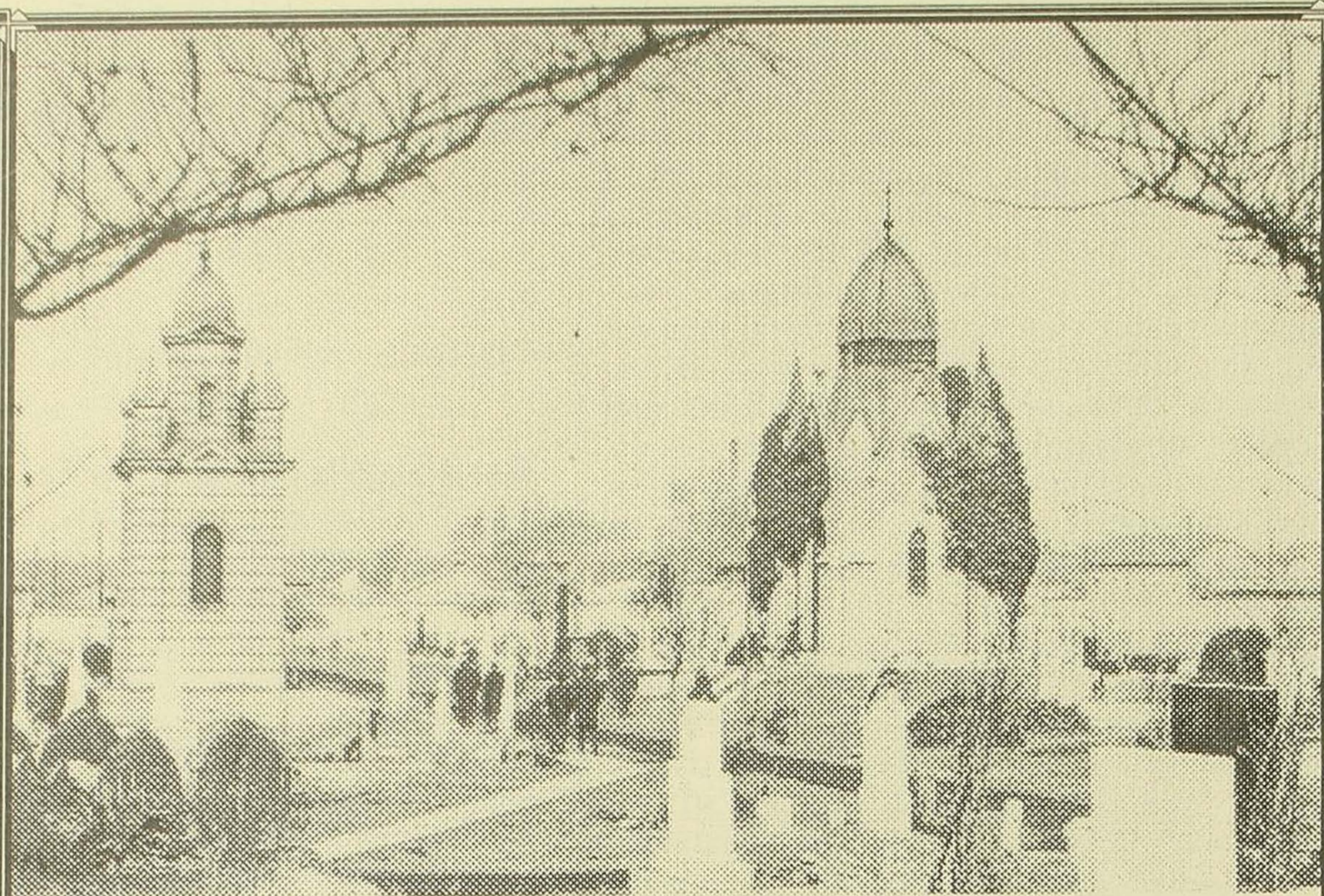
Otići, slomiti na vratima bravu,
razbiti o peč budilnik.

Pobeći od sobnih
idila
i na mostu
pušiti.

Kocka budilnik –
detaljno, jednolično kucka.
Budilnik.
Kazaljke su se poklopile,
zalepile se na dvanaest.
tako je to kod kazaljki –
suđeno im je
da se u dvanaest zagrlje.
Tako je to kod kazaljki.
One se
na svaki sat susreću,
sretnu se na sekundu
i ponovo se na sat opraštaju.

A mi se ni na tren
ne srećemo često,
čak nam je teško
da se svaki put opraštamo.

(Preveo I. Hadžić)

Izlaz iz Senćanskog groblja

Školica
Radionica
igraonica

Izložba likovnih radova dece iz „Školice, radionice, igraonice“, u „Likovnom susretu“

Gimnastika za ruku i mozak

Dete ima pravo da se izražava; da bi komuniciralo sa drugima i stvaralački izrazilo sebe, nezavisno od drugih.

U modernoj galeriji „Likovnog susreta“ razglednicu jesenjeg likovnog stvaralaštva Subotice prikazala su deca, njih 39. iz „Školice, radionice, igraonice“, uzrasta od 3 do 6 godina. U ovoj školi, gde je među decu sišla boginja umetnosti Talija, a sve to omogućila vlasnica igraonice Branka Banjanin, uz vešto vodstvo koordinatora za likovno, vaspitačice Sofije Simić, za devet meseci postojanja ove školice, stvoreno je nekoliko stotina radova. Odabrani radovi ove Radionice učestvovali su na dve međunarodne izložbe: „Mal bitolski Monmartr 97“ (Makedonija), i u Slovenskim Konjicama, (Slovenija), na temu: „Konj“. Radovi dece su veoma dragi jer su stvoreni slobodno uz igru, jer kada stvara, dete to čini bez napora, i za to mu nije potrebna hrabrost, nego dobro raspoloženje, kakvo nosi sa sobom svaka igra. To je njegova prednost nad odraslima. U skladu sa savremenim pedagoškim shvatanjima, želja ove Radionice nije da obrazuje „male slikare“ već da se kroz različite likovne tehnike i izabrane teme podstiče autentično, slobodno, maštovito izražavanje kod dece i neguje njihov estetski ukus. Razvojem kreativnosti, dete razvija elastičnost svog mišljenja, što je dobra svojevrsna „mentalna gimnastika“.

Likovnu radionicu u okviru: „Školice, radionice, igraonice“, vodi uspešno vaspitačica „Naše radosti“ iz Subotice, koja poseduje dragoceno iskustvo ove veštine umetnosti, punih dve decenije u predškolskoj ustanovi „Kolibri“ i talenat afirmisanog slikara. Dar slikarstva nasledila je od svog oca, a stalno se usavršavala u likovnoj školi pri Otvorenom univerzitetu. Sofija u svom stanu ima stalnu izložbenu postavku svojih slika u raznim tehnikama i sadržajima, ali i kod nje dominira takođe panonski pejzaž.

R.R.

Rušenje

Srušiti „Zvezdu“ i „Radnički“

Ovih dana bilo je dosta rušenja, premda mi ništa nije jasno. Ne znam je li Milo rušio državu da bi došao do društva ili je Momir rušio društvo da bi došao do države. Jasno, nije riječ o kriminalu, niti o inkriminiranim radnjama, ali znam i pamtim ono vrijeme kad je bač Lešo opcovo koga iz društvenodržavnog vrha pa je siroma o ma moro spremat bućur i otići na bar dva meseca u „vikendicu“. E, bila su druga vremena, ona teška titovska. Sad možeš kazat bobu bob, popu pop, pa da ni službu nacionalne sigurnosti nigdi ništa ne zavrbi. No, zašto bi ja sad srušio „Zvezdu“ i „Radnički“? Pa zato što su to jedine dve kino dvorane u Subotici koje bi više vrijedile da ih nema. Možda bi nakon tog rušenja neka neprincipijelna lokalna koaliciona vlada raspisala referendum i sagradila jednu novu i još stariju Lifku.

ZGODE ALBE I STIPANA

EJ STIPANE OPET SI NA DRVETU. ŠTA SAD RADIŠ TAMO GORE?

6-97

EVO PILAM GRANE. IDE ZIMA PA TRIBA PRIPRAVLJAT OGRIV.

MENI JE SVEJEDNO, AL JATO NE BI RADILO DA SAM NA TVOM MIŠTU.

JEL, A ŠTA BI TI, VALJDA TEBI DA I' OSTAVIM. ZNAŠ ALBE, ZDRAVO SE TI PRAVIŠ PAMETA

KVRC

A
A
A
A
A
A

ETO, A DA MU NISAM KAZO, JOŠ BI SE I RASRDIO....

KO JE JOŠ TO VIDIO? PILAT GRANU NA KOJAJ SIDIŠ. SNAŠTA!!

Najveća svjetska inflacija

Neposredno prije puštanja u opticaj današnje mađarske valute forinte, u periodu od 1945. do 1. kolovoza 1946. godine, u Mađarskoj je bujala, u svjetskoj povijesti zabilježena do sada najveća, inflacija. Ovo je bio period totalnog obezvrijeđivanja matične valute – penga, koje je neminovno uslijedilo zbog pripreme za II svjetski rat. Inflacija je zapravo počela još u proljeće 1938. tzv. „Györszkim programom“, drugim riječima, naoružavanjem da bi se preduhitrio rat. Zbog pripreme za rat, Mađarska je svoju proizvodnju sve više usmjeravala za ratne ciljeve. Dolazi do poremećaja tržišne ravnoteže, nastaju poskupljenja i tendencija inflacije koja postaje sve jasnija.

Njemačkom okupacijom 19. ožujka 1944., stanje mađarske privrede i finansija dolazi u još katastrofalniji položaj. Troškove izdržavanja njemačke vojske snosila je Mađarska vlada. To je značilo za Mađarsku izdatak od 2 milijarde penga bez povratne usluge.

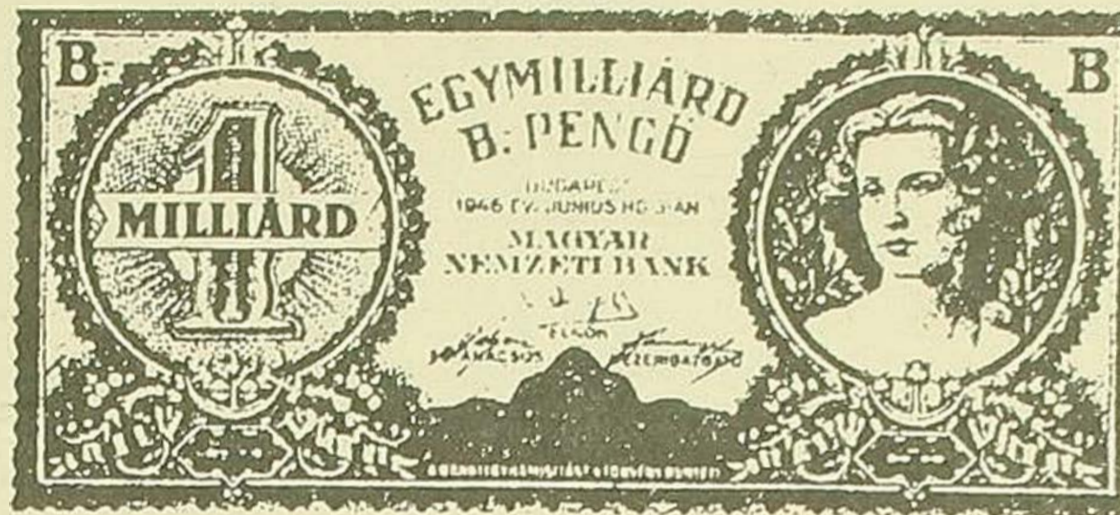
Troškovi okupacije kao i ostali ratni izdatci sve više su oporećivali i onako tanku državnu blagajnu, s druge pak strane, glavni prihodi su se uvećavali u veoma maloj mjeri. Manjak je vlada pokrivala nama već dobro poznatim metodama: tiskanjem novca i novim banknotama. U periodu od 1937. do kraja 1944. godine, masa novca se uvećala za četrdeset puta (sa 467 milijuna penga na okruglih 20 milijardi).

Kraj II svjetskog rata zemlja je dočekala potpuno opustošena i siromašna. Ni jedna grana privrede nije funkcionirala. Ratna

šteta je procijenjena na 36 milijardi penga u zlatu. Dakle, od nacionalnog blaga uništeno je približno 40%. U ovakvoj situaciji inflacija je sve više uzimala maha i jačala. Svaki pokušaj obuzdavanja inflacije je ostao bezuspješan, zahvaljujući pogrešnoj politici vođenoj od strane vlasti. Financijsko i ekonomsko stanje i nadalje se pogoršavalo, tako se i ukazalo priviđenje potpunog novčanog kraha države.

Povećanja cijena robama na slobodnom tržištu sve su više vršila pritisak na serijska povećanja zvaničnih cijena. Indeks troškova života u periodu od kolovoza 1939. do kraja 1945. godine uvećao se za 471 puta. Za isti ovaj period, bančina novčana sredstva uvećala su se za svega 37 puta. Dakle, tempo povećanja cijena je bio mnogo brži od povećanja stanja novčanih sredstava.

Tijekom 1946. godine s još bržim rastom inflacije, cijene roba munjevitom brzinom rastu. Enormno narasle cijene prehrambenim artiklima i ostaloj robi, moglo su se

Novčanica za koju se nije mogla kupiti kutija žigica

već plaćati samo milijunskim novčanicama. Cijene su rasle gotovo iz sata u sat, sistem cijena je izgubio potpuno svoju zakonitost.

Posljedica nezadrživom rastu inflacije su bile novčanice s astronomskim brojkama. Od izdatih novčanica najveća je bila ona od 100 trilijuna penga. Ove novčanice kao mjerilo vrijednosti postale su ne samo neupotrebljive, već su i kao platežno sredstvo izgubile značaj.

Neposredno pred uvođenje stabilizacionih mjera i reforme novca, vrijednost cjelokupnog novčanog fonda države bila je ravna nuli.

1. kolovoza 1946., Mađarska vlada je uvela novu valutu. Umjesto u inflaciji obezvrijeđenog penga, uvedena je nova stabilna valutna jedinica – forinta. Zakonom je forinta vezana za zlatnu podlogu s vrijednošću 1 forinte od 0,0757 grama zlata, odnosno, 1 kg finog zlata odgovara iznosu od 13.210 forinti. Na ovaj način 1 forinti odgovara 400.000 kvadrilijuna penga!! Odnos forinte prema inozemnim valutama, Mađarska nacionalna banka je vezala na osnovu zlatne sadržine, tako je na osnovu zlatnog pariteta 1 USA dolar u početku vrijedio 11,74 forinti.

Ante Zomborčević

Krležijana

Koljeno, simbol ropske pokornosti

Koljeno je znamen prkosa, ali, istodobno, i simbol, nažalost, ropske pokornosti. Na koljenima čovjek kleči. Koljeno svoj ovaj zbunjeni stvor sagiba klanjajući se lažima i nasilju, i tako, pretvarajući se u pseto, prestaje da bude čovjek.

Miroslav Krleža, 1968.

Obilježene dvije velike obljetnice Katoličke crkve u Subotici

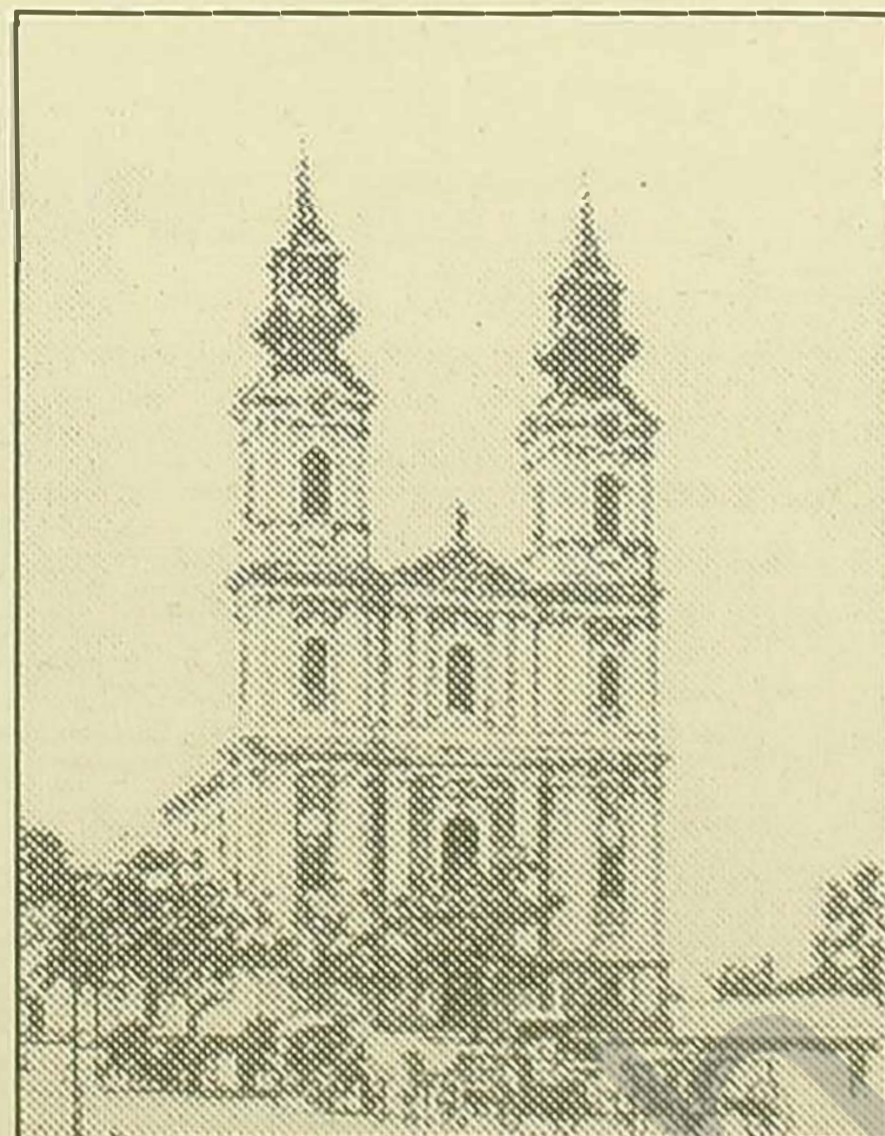
Život dug najmanje 500 godina

U nekoliko svjetovno-liturgijskih događaja prošloga su tjedna obilježeno i svečano obilježena dva velika i vrijedna jubileja Katoličke crkve u Subotici. Prvi je obljetnica 500 godina od prvog spisanog pisanog pomena subotičkog župnika – „Luca plebanus de Zabatka“, a drugi 200 godina od dovršetka najveće subotičke crkve – katedrale, čija je izgradnja završena 1797. godine. Ona je posvećena svetoj Tereziji Avilskoj, koja se inače slavila u ovdašnjem katoličkom življu i kao zaštitnica Subotice.

Svjetovni dio programa održan je u ponedjeljak, 13. listopada s 4 prigodna predavanja, koji su održani u Katoličkom krugu i koji su bili izuzetno dobro posjećeni. Arheolog László Szekeres je u izlaganju na temu „Crkve pod zemljom i pijeskom“ govorio o povijesti srednjovjekovnih crkava u Vojvodini, stavljajući akcent na nalazišta u Subotici i njezinoj okolici, kao i na činjenicu da ona nisu u dovoljnoj mjeri istražena, dok su neka čak i uništena. Domaćin, katedralni župnik vlč. Stjepan Beretić održao je predavanje na temu „Ugledniji subotički župnici“, među kojima je osobito istaknuo ulogu Pavla Sučića, Béle Corda, Matije Mamužića, kao i potonjih biskupa Lajče Budanovića i Matije Zvekanovića. Povjesničarka umjetnosti Olga Šram je govorila o „umjetničkoj vrijednosti katedrale“, govoreći na neke vrijednosti ove crkve baroknog stila, posebice govoreći o ljepoti i skladu vitraža. Četvrti je izlagao vlč. Andrija Kpilović na temu „Župa – živa Crkva“, prikazujući župu kao osnovnu zajednicu Crkve, da bi potom izveo temeljno određenje župe prema dokumentima II. vatikanskog koncila.

Sutra dan, u utorak 14. listopada, u okviru liturgijskog dijela

slavlja, održana je sveta misa zahvalnica koju je predvodio papijski nuncij u SR Jugoslaviji msgr. Santos Abrilo y Castello, a na kojoj su bili nazočni i predstavnici grada na čelu s gradonačelnikom Józsefom Kaszom. Pod svetom misom je pjevao Kamerni zbor „Pro misuca“, uz pratnju Simfonijskog orkestra subotičke Muzičke škole, Mozartovu „Krunidbenu misu“... Nuncij je u svojoj propovijedi istaknuo kako je Subotica „najkatoličkiji grad u sadašnjoj Jugoslaviji“ i da je ona grad suživota, te da kao takva mora postati i izvršilac svojega poslanja.

U srijedu, 15. listopada, na blagdan svete Terezije Avilske, održana je koncelebrirana sveta misa trojice biskupa: pored papijskog nuncija, misno slavje su predvodili i msgr. László Huzsvár, zrenjaninski biskup, te biskup domaćin msgr. Ivan Penzes, dok je propovijed održao Stjepan Beretić. Pod misom su pjevali Katedralni zborovi „Albe Vidaković“ i „Sveta Terezija“, pod ravnanjem s. Mirjam Pandžić i vlč. Josipa Mioča. Nazočni na proslavi posljednjeg dana ovog velikog jubileja bili su i veleposlanici Republike Hrvatske i

Mađarske u Beogradu, Zvonimir Marković i János Tóth, zatim predstavnici Skupštine općine Subotica, kao i predstavnici sestinske Sipske pravoslavne crkve, zatim Reformatske crkve, Evangelističke crkve i subotičke Židovke općine.

(t. ž.)

IMENIK ROCKA

The Moody Blues – engleski sastav osnovan 1964. godine, u postavi: Graeme Edge (bubnjevi), Denny Laine (vokal i gitara), Mike Pinder (vokal i klavijature), Ray Thomas (vokal, usna harmonika i flauta), i Clint Warwick (vokal i bas-gitara). Do 1967. svirali su „lakšu“ verziju belog bluesa, da bi dolaskom Justina Haywarda i Johna Lodge-a njihova muzika postala „neoklasicistički“ simfo-rock, vrlo popularan tokom 70-tih godina.

PROBRANA DISKOGRAFIJA:

- DAYS OF FUTURE PASSED (1967)
- IN SEARCH OF THE LOST CHORD (1968)
- ON THE TRESHHOLD OF THE DREAM (1969)
- TO OUR CHILDREN S CHILDREN S CHILDREN (1969)
- A QUESTION OF BALANCE (1970)
- CAUGHT LIVE AND FIVE (koncertni, 1977)
- LONG DISTANCE VOYAGER (1978)
- OTHER SIDE OF LIVE (1986)

Van Morrison – neuništivi i genijalni irski pevač, kompozitor, aranžer, gitarista, klavijaturista, saksofonista i usni harmonikaš, ženskaroš i ispičutura, ujedno je jedan od najlirskijih autora u savremenom rocku. Rođen kao George Ivan Morrison, 31. avgusta, 1945. u Belfastu, Severna Irska, on je neprikosnoveni autoritet i kao izvođač autentičnog bluesa, soula, rhytm and bluesa, irskog folka, jazza, ili svoje, rečima neopisivo introspektivne i mistične muzike. Istinski genijalac kakav se rađa jednom u 100 godina.

PROBRANA DISKOGRAFIJA:

- ASTRAL WEEKS (1967.)
- MOONDANCE (1968.)
- HIS BANDE, THE CHOIR (1970.)
- ST. DOMINIC'S PREVIEW (1970.)
- TUPELO HONEY (1970.)
- VEDON FLEECE (1971.)
- INTO THE MUSIC (1978.)
- TOO LATE TO STOP NOW (DVOSTRUKI, KONCERTNI, 1978.)
- LIVE AT THE GRAND OPERA HOUSE (KONCERTNI, 1984.)
- A SENSE OF WONDER (1985.)

Robert G. Tilly

Kinematografska tapiserija

„The Fifth Element“ („Peti element“); režija: Luc Besson; gl. uloge: Bruce Willis, Milla Jovovich, Gary Oldman; 1997.

Svojim šestim igranim filmom Luc Besson, veoma popularan i poštovan reditelj i van Francuske, napravio je zaokret od dramske metafizike ka čistoj dekorativnosti. Ova dekorativnost iskazuje se u „The Fifth Element“ dvojako: kroz brojne vizualno dekorativne elemente koji imaju samostalnu egzistenciju spram dramskog toka, i kroz fabulu koja je takodje dekorativna, ali i u funkciji „raison d'être“ ovog dela u formi filma. Besson se u filmu vezao više za pikturalnost po sebi nego za ideje i smislove, te je infantilnu priču izrazio kroz arhitekturni artistički strip Jean Girauda Moebiusa i Jean-Claude Mezieresa, dodavši ogroman broj novih artefakata kreiranih po njihovom obrascu. Pošto je reč o naučno-fantastičnom filmu, Besson je u njega ubacio i druge poznate slike iz istorije filma, od „Metropolisa“ i „2001: A Space Odyssey“, do „Star Wars“ i „Judge Dread“, ni najmanje se ne uzbuđujući zbog neskladu u kvalitetu i unutrašnjoj strukturi različitih estetika. Formalno opravdanje da je „The Fifth Element“ film koji sjedinjuje tradicije francuske i američke naučne fantastike, a on, Besson, dovoljno legitimisan svojim prethodnim filmovima da to učini, oslobodio ga je lažne umetničke odgovornosti i pretvorilo film u veselu vizualnu i narativnu dekorativnu igrariju.

To je omogućilo i da džinovski rad Jean-Paul Gaultiera, koji je uradio (ručno!) kompletnu kostimografiju, dobije nov značaj. Kreirajući svoje varijante različitih motiva koje je već radio za filmove, od mačističkih pseudouniformi, redizajniranih odora Rimokatoličke crkve i parafraza sopstvenog rada za Almodovarovu „Kiku“, do čiste spektakularnosti ženskih kostima, Gaultier se zabavio i kreatorima iz istorije filma (Hardy Amiesa iz „2001: A Space Odyssey“, Paco Rabbanea iz „Barbarelle“, i drugih), generirajući sopstvenu estetiku uz Bessonovu. Originalnost u „The Fifth Element“ sastoji se u iznenađujućem skladu dve naoko potpuno različite estetike, skladu koji proizilazi iz bliskog načina razmišljanja oba umetnika, poštovanja umetničkog nasleđa i uvažavanja novih materijala i tehnologija. Takav pristup pretvorio je „The Fifth Element“ u veliko, gotovo enciklopedijsko delo posvećeno organskom dizajnu, u kojem je uticaj ideja Le Corbusiera dominantna, bilo direktno na Bessona i Gaultiera, bilo posredno kroz Moebiusa i Mezieresa, bilo kroz prilagođavanje ostalih predmeta i slika idejama organskog dizajna.

Sama fabula nastala je u glavi 16-ogodišnjeg Bessona i nakon 22 godine pokazalo se da je nezrela kao da je iz glave nekog potpuno netalesnog momka. Srećom da je i Besson to znao, te je naraciju za „The Fifth Element“ komponovao transformacijom svakog detalja patetike u ironiju. To je za neke uloge imalo koristan efekat (Milla Jovovich, kao parafraza Nikite, Bruce Willis kao parafraza Leona, oboje bez romatničarsko-tragičarskih crta originalnih likova), dok je neke role učinilo karikaturalnim do neukusa (Gary Oldman kao parodija poicajca narkomana iz „The Professional“, Chris Tucker kao cinična verzija Kike, kompletni ratnici psećeg lika kao ironija na „Star Wars“). Ali, pošto je dramaturgiju zamenila dekorativnost, ovakva kompozicija omogućila je da zamena bude jasna i delotvorna. Jedini gubitnik u filmu jesu mestimično izvanredne sekvence akcija, koje su ovim postupkom previše obesmišljene.

„The Fifth Element“ za ljubitelje Bessona može biti razočaravajući film, ali gledan bez ideja, ili sa bilo kojim idejama, a bez predrasuda, on se pokazuje kao zabavan i duhovit film za široliku publiku i kao pravi kinematografski ekvivalent velikom vatrometu sa kojim je i otvorio ovogodišnji Kanski festival.

Pera Marković

„Rukovet“ broj 4–5–6 za 1997. Godište XLIII

Tramvaj – rađanje mita

„Ako u gradovima zbilja postoje duhovi, onda su to u Subotici tramvaji.“ Ova rečenica otvara trobroj subotičkog časopisa za književnost, umjetnost i kulturu – „Rukovet“, uz staru fotografiju tramvaja, koji strpljivo čeka putnike ispred željezničke stanice u Subotici. I semantički i mitološki rečenica stoji, i dopunjava duhovno Suboticu na način koji traži sebe u novom „duhovnom redu vožnje“. Tekst je posvećen stogodišnjici uspostavljanja tramvajskog saobraćaja u Subotici, uz pjesnička nadahnuća Lasla Vilanijija, Jakova Kopilovića, Števana Raičkovića i tekst dr Đerda Šefčića. U trobroju možemo čitati poeziju Nikanora Pare u prepjevu Smiljana Njagula, stihove Magdolne

Danji u prijevodu Milovana Mikovića, poeziju Snježane Rončević, Petra Vukova i Vesne Vajs.

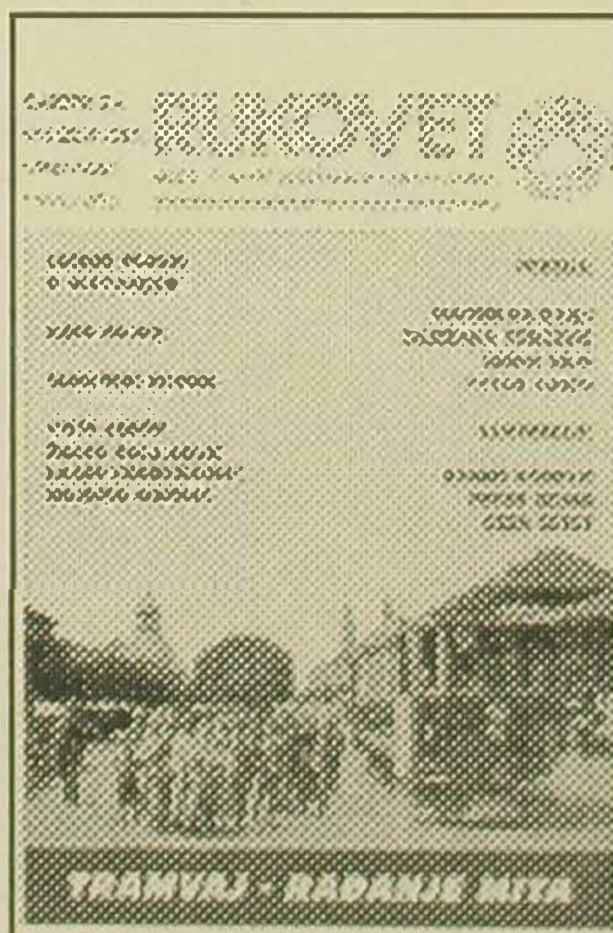
Susrećemo se, među ostalim, i s proznim radovima Viktorije Aladžić, Elvire Rajković i Ota Tolnaja u prijevodu Arpada Vicka. Slijedi zanimljiv razgovor Radoslava Lazića sa subotičkim vajarem Savom Haluginom.

Tatjana Petković pripremila je tekst o „Rusko-SHS klubu u Subotici“, a Zoran Veljanović tekst o arhivskoj građi pod naslovom „Pro arhivo – de arhivo“.

Zanimljiv je prilog Radomira Babina „Subotički srpskohrvatski roman posle drugog svetskog rata“ uz odlomke iz radova Milovana Mikovića, Zarka Rafajlovića i Lazara Franciškovića.

Slijedi rubrika kritike, prilog na kraju časopisa Ota Tolnaja o keramičaru Petru Ožvaru uz fotografije Ožvarovih radova.

(ž.r.)

Nova knjiga

Munjovozom ka suvremenom gradu

Boško Krstić, Mirko Grlica, Ivan Bratić, *Subotica-trans 1897-1997. Sto godina javnog prevoza u Subotici*, Subotica 1997.

Od uredništvom Boška Krstića, izašla je nova knjiga koja govori o jednom dijelu subotičke povijesti i suvremenosti - o gradskoj prijevazu. Riječ je, dakako, o monografiji *Subotica-trans 1897-1997. Sto godina javnog prevoza u Subotici*, o kojoj se ota pričalo i pisalo posljednjih mjeseci, a koja je izdana u povodu stote obljetnice od uvođenja tramvaja u Subotici, čime je započeo javni gradski prijevoz u našoj varoši.

Knjiga predstavlja svojevrsan spoj fabričke i gradske monografije. U njoj se o povijesti grada saznaje kroz utemeljenje dioničkog društva „Subotički električni tramvaj i osvjetljenje“, i njegov kasniji razvitak, koji preteče današnjeg „Subotica-transa“. Valja dakako istaći da su, premda se u knjizi najviše govori o tramvaju, obuhvaćeni i drugi vidovi gradskog prijevoza kao što su autobusni, taksi, omnibus i dr.

Već na prvi pogled izdvaja se grafička oprema knjige, koja ne samo što podsjeća na posljednju Boškovićevu monografiju naše varoši, nego je na momente čak i nadilazi. Knjiga se sastoji iz nekoliko dijelova. Uvodni dio je, kako se čini pisao sam Krstić, povijesni dio je djelo pripadnika mlađe generacije subotičkih povjesničara, Mirka Grlice, suvremenost je radio novinar Ivan Bratić, a knjiga završava književnim prilogom vezanim za temu knjige (B. Krstić, I. Lovas, I. Szathmári, S. Šušćković, L. Villányi, J. H. Williams). U knjizi se nalazi obilje fotografija, od kojih su neke od ranije poznate javnosti, ali je mnogo više do sada neobjavljenih, što je i samo po sebi dovoljno kvalitetno. Kao osobiti prilog izdvajamo crtež perspektive centra grada koji je izradila Viktorija Aladžić. Inače je knjiga pisana dvojezično (srpsko-mađarski), a pojedini dijelovi srpskog teksta

se navode i na latinici, na srpskom jeziku.

Čini se da su najveće kvalitete knjige tekstovi M. Grlice, koji su sretan spoj znanstvene zrelosti, akumuliranog znanja, te popularnog stila. Tako se iz Grlicine sinteze, primjerice, može saznati mnoštvo podataka iz gradske povijesti kao što su činjenice da je Subotica *električni* tramvaj dobila u tadašnjoj državi 1897. godine, što je netom nakon Budimpešte,

Požuna (1895.), Miskolca i Szombathelya (1896), a tek kasnije će ga dobiti i Beograd (1905.), Segedin (1906.), Zagreb (1910.), Novi Sad (1911.) i mnogi drugi, ili da su Subotičani svoj prvi tramvaj zvali munjevito-om željeznicom odnosno munjovozom (dakle, isto kao i u Hrvatskoj).

Kao manji nedostatak knjige jedino bismo naveli nepostojanje pregleda sadržine monografije, te nekoliko minornih propusta. npr. u mađarskom tekstu je više puta napisano Strossmayer utca, a treba Strossmayer utca, čini se da bi brojčanom dijelu naslova više odgovarala tzv. *en crta* namjesto korištene tzv. *em crte*, a kada se govori o Ugarskoj bolje navesti ime grada Kolozsvár nego rumunjski naziv Kluž, kao i Požun umjesto Bratislava.

Ova je knjiga ukazala je na jedan novi kut gledanja na povijest naše varoši, koji nagovještava naslov ovoga članka. Naime, ukazuje se na malo poznatu stvar da gradove od ostalih naselja odvaja javni prijevoz: za gradove on je nužan, ali ne i za druga mjesta!

Bruno Skenderović

Nova knjiga

Svođenja na pravu mjeru „nedodirljivoga“

Predrag Koraksić Corax, *Lopovi i žandari*, Radio B92, Beograd 1997., str. 154

Malo je u nas društveno angažiranih ljudi koji se spram „višokih“ činjenica političke naravi postavljaju onako kako moderno doba zahtijeva: vidjeti u njima isključivo elemente ljudskih čina. Bilo da su pozitivne ili pak negativne. Jer, baštinstvo pedesetogodišnjeg poretka koji je politiku razumijevao kao nepristupačnu djelatnost nedodirljivih. Politika je bila apsolutna vrijednost, nešto po sebi, a političari (p)svećenici s oreolima mesijanstva. Rečju, bili su ovozemne iluminacije bžanstvenoga. Tim isticanjem značaja i opće mitologizacijom političkog otišli su predaleko. Vidjeli smo. A vidimo i sada. Skoro u naručje Sotone...

Ali, i iza te se vješto nabačene, skrivuće a lažljive ljuštore ljudske slabosti i taštine krije golo ljudsko biće. Međutim, to s jedne strane malo tko zna, a s druge kada netko i zna, često mu nedostaje hrabrosti i kuraži da to javno iznese. Jedan od takvih znajućih hrabnika je i ponajbolji jugoslavenski karikaturist Predrag Koraksić Corax, kojega poznajemo po svakodnevnom razdraganom razgolićavanju tih mističnih nanosa politike preko listova „Naše borbe“ i „Vremena“. A da su Coraxovi likovni produkti tog, u biti, dječjeg svlačenja krpica

ljudskih gluposti i zavirivanja iza „zabranjenih“ zastora tugaljivih pirova promašenih ljudi, ali s ozbiljnim i opasnim posljedicama, vrijedniji mnogo više od jednodnevnog gledanja dokazuje već četvrta njegova knjiga karikatura, nazvana „Lopovi i žandari“.

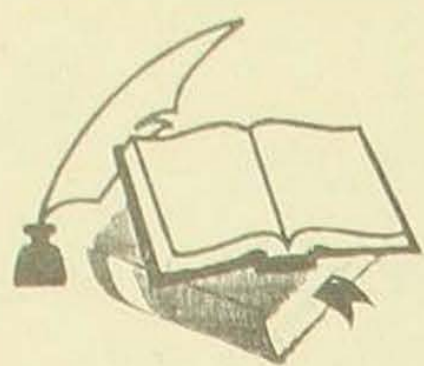
Nije, dakle, u svijetu Coraxovih karikatura ništa sveto do li ogoljavanje političkih poteza ljudske, izgleda, kvarljive naravi. Ali, nije riječ o izrugivanju ili ruganju, već o neobično lakom kazivanju što nešto u stvari jeste. Stoga je njegov svijet plemenit. On jednostavno svodi političko na njenu pravu mjeru. A to je u našem slučaju izvlačenje iz skrivenosti zaboravljenu ljudsku dimenziju političkog. Istina, u nas onu izrazito negativnu. Zato njegove karikature djeluju oslobađajuće, te pozitivno utječu na umanjanje i smirivanje intenziteta sludenosti puka.

Jednostavnost karikaturalnog crteža Coraxa uvijek je povezana s osnovnom idejom svake karikature. Ona je kristalno jasna. A svodi se na otkrivanje pogubne lakoće nesnalaženja „velikih“ ljudi pred izazovima vremena. Koji kod nas imaju, nažalost, izrazito tragičnu dimenziju. Već dulje vrijeme.

Tomislav Žigmanov

Četvrt milenija subotičke gimnazije (V.)

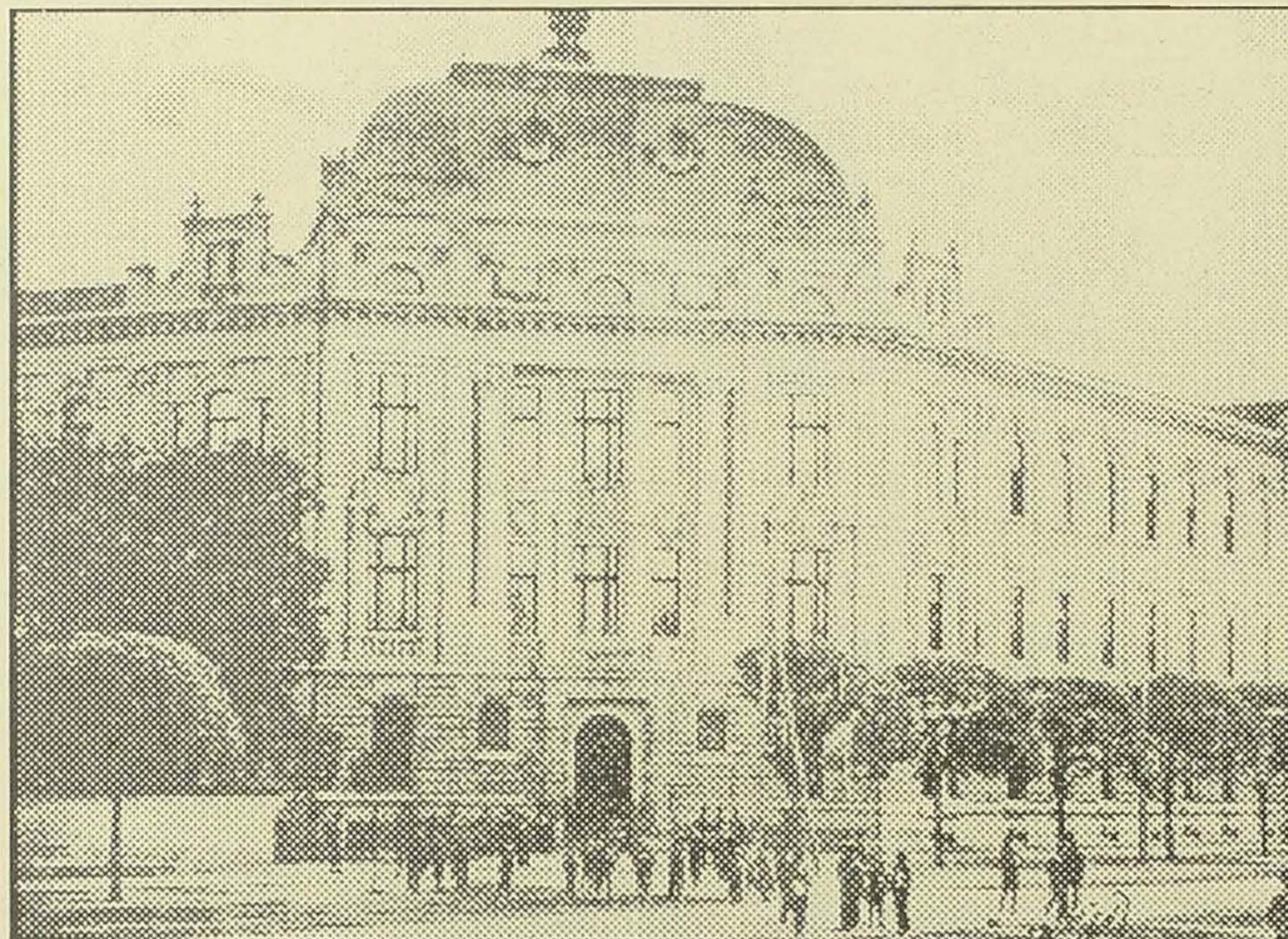
piše: Mr. Josip Ivanović

(nastavak iz prošlog broja)

Odlukom Kraljevskog senata od 7. siječnja 1792. data je mogućnost Subotici da upotpuni svoju gimnaziju i da legalizira njen rad. Stoga je 3. veljače iste godine zadužen ravnatelj nadležne školske oblasti Imre Kelemen da stvar ispita na licu mjesta. U međuvremenu, 1792/93. školske godine otvoren je i II. razred, a 1793/94. je otvoren i III. razred gramatičke škole.²⁶ Pored svega, nekoliko članova Gradskog magistrata, a najviše Antun Parcsetics, zalagali su se za što skorije upotpunjavanje gimnazije u Subotici. Trebalo je, međutim, zadovoljiti sve uvjete iz dopisa Kraljevskog senata od 7. siječnja 1792. godine, u kojem se tražilo da se osigura bar 2.700 forinti godišnje kao i odgovarajući prostor za rad gimnazije. Gradski magistrat je 17. travnja 1792. godine odgovorio potpunom spremnošću da sve postavljene uvjete u potpunosti zadovolji, naročito kad se ima u vidu da je godišnji višak u gradskoj kasi te godine bio iznad 6.500 forinti. Postojale su alternative čak i za slučaj da ne bude viška sredstava u vidu povećavanja poreza na nekretnine. Također je dato obećanje da će se osigurati potrebnih pet profesora kao i ravnatelj škole, kao i da će se pristupiti izgradnji nove školske zgrade s pet učionica, jednom dvoranom i stanom za školskog poslužitelja. Nakon svih spomenutih uvjeravanja, Kraljevski senat je dao odobrenje za rad gimnazije s tim da se moralo raditi po jedinstvenom nastavom planu i programima, a nadzor nad radom gimnazije pripada i dalje ravnatelju pečuške školske oblasti.²⁷ Gradski magistrat je s

oduševljenjem primio ovu odluku i u svojoj radosti zbog tako brzog i povoljnog razvoja stvari u svom odgovoru od 11. ožujka 1793. dao obećanje da će ispuniti sve postavljene uvjete, te je čak poslao i plan buduće školske zgrade, kako je to i bilo traženo.²⁸

Ravnatelj nadležne školske oblasti, Imre Kelemen je 2. travnja 1793. obavijestio gradске oče o tome da će se ubuduće profesorima gimnazi-

je morati osigurati mirovine i to po sljedećem pravilu: poslije 10 godina staža mirovina je 1/3 plaće, poslije 25 godina staža 1/2 plaće, a poslije 40 godina staža mirovina je jednaka plaći profesora. Osim toga, profesore i direktora gimnazije postavljat će Kraljevski senat putem javnog natječaja na koji Gradski magistrat ne može imati nikakvog utjecaja. Troškovi za održavanje gimnazije, prema ovoj odluci Kraljevskog senata, imali bi biti 2.700 forinti, što bi trebalo rasporediti na sljedeći način: 500 forinti direktoru, po 450 forinti dvojici profesora viših - humanističkih razreda, po 400 forinti dvojici profesora nižih gramatičkih razreda, 350 forinti profesoru

prvog razreda, po 25 forinti dvojici vjeroučitelja i 100 forinti školskom poslužitelju. Ovu odluku gradski oci nisu primjenjivali na profesore franjevence, već su za svakog od njih dali samostanu po 200 forinti, pošto su u samostanu imali stan i hranu.²⁹

Na molbu Gradskog magistrata od 26. kolovoza 1794. Kraljevski senat, preko novog ravnatelja pečuške školske oblasti, Krizostoma Novaka 5.

rujna iste godine daje dozvolu za otvaranje prvog humanističkog razreda (*poesis*) u školskoj 1794/95. godini te 19. rujna šalje Antala Bodnára za profesora ovog razreda. Ove školske godine subotička gimnazija je imala (u sva četiri razreda) 88 učenika.³⁰

Školske 1795/96. otvara se i drugi humanistički razred (*rhetorica*), a u svih pet razreda bilo je 120 učenika. Na novo radno mjesto Kraljevski senat šalje Jánosa Pajora.³¹

Tako je Subotica za ono vrijeme i njegove normative stekla potpunu gimnaziju. Još od 1793. godine Gradski magistrat je tražio pravo predlaganja ravnatelja, kao i to da se i za dalje potvrdi na toj funkciji

Bruno Szkenderovics. Međutim, ravnatelj nadležne školske oblasti je čvrsto ispoljavao stav da je postavljanje ravnatelja kraljevsko pravo i da nitko ne može to pravo preuzeti. Još dugo je po ovom pitanju trajala rasprava između Gradskog magistrata i ravnatelja školske oblasti, koja je ipak okovana kompromisom, tako da Kraljevski senat raspisuje natječaj i vrši prijem, a Gradski magistrat ima pravo predlaganja kandidata. U skladu s tim je i objavljen 20. listopada 1795. natječaj za ravnatelja subotičke gimnazije, na koji se prijavio samo jedan franjevac, bivši profesor gimnazije u Ostrogonu (Esztergom), dok je grad istrajavao uz Brunu Szkenderovicsa. Kraljevski senat je i pored nezadovoljstva Gradskog magistrata na mjesto ravnatelja subotičke gimnazije postavio brata Ferencza Sümeghyja i to od 4. siječnja 1796. godine.³²

Broj učenika se i dalje stalno povećavao. Školske 1797/98. bilo je 107 učenika, 1800/801. 137 učenika a 1801/802. godine 132 učenika.³³

Konačno, pošto je gimnazija postala potpuna, i jer je ponovno bila priznata od nadležnih prosvjetnih vlasti, bio joj je potreban i pečat. Kraljevski senat je 31. srpnja 1795. po cijeni od 29 forinti iz fundus studioruma dao izraditi pečat elipsastog oblika, koji je 4. studenog 1795. godine donijet iz Pečuha u Suboticu. Pečat je imao u središnjem dijelu dvije muze u stojećem stavu kako se rukuju; muza s desne strane ima u lijevoj ruci dugu palicu a iznad glave joj je zvijezda, dok druga muza drži pred sobom zrcalo. Okolo je bio sljedeći tekst: „Sigil. Gymnasii M. Theresiopolitani 1795”.³⁴

(nastavit će se)

²⁶ Izvještaj za drugi semestar školske 1793/94., navedeno u izvorima pod brojem 17.

²⁷ Zapisnik Magistrata od 17. travnja 1792., navedeno u izvorima pod brojem 4.

²⁸ Zapisnik Magistrata od 11. ožujka 1793., ibidem.

²⁹ Zapisnik Magistrata od 7. lipnja 1793., ibidem.

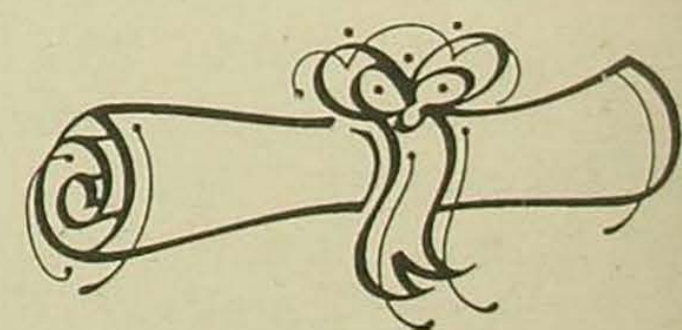
³⁰ Zapisnik Magistrata od 26. kolovoza i 19. rujna 1794., ibidem.

³¹ Izvještaji za školsku 1795/96. godinu, navedeno u izvorima pod brojem 18 i 19.

³² Ibidem

³³ Izvještaji za navedene školske godine, navedeno u izvorima pod brojevima: 19., 20.

³⁴ Zapisnik Magistrata od 4. studenog 1795., navedeno u izvorima pod brojem 4.

Majstorska radionica

U okviru djelatnosti „Otvorenoga sveučilišta“ a uz pomoć Fonda za otvoreno ruštvo u toku su majstorske radionice „kreativnog“ stvaranja koje obuhvaćaju oblasti sanja, slikanja i kratkometražnog filma.

Radionica radi po grupama: kreativno sanje na srpskom i mađarskom jeziku vodi esnik Otto Tolnai, grupu na hrvatskom jeziku Vojislav Sekelj a radionicu kratkometražnog filma filmski reditelj Želimir Žilnik.

Osnovna zamisao radionice je da se u odnosu prema pojavnosti stvarnosti načini sanovit otklon, i kroz kritičku prizmu uđe pod kožu same stvarnosti, to jest da se umjetničkim sredstvima, jednom estetikom odnosa prema sebi, drugima, stvarima, pojavama, iznađe put koji čovjeka približava ljudskom polju postojanja.

U ovome broju „Žig“-a donosimo jednu pjesmu pisanu nakon jedne analize složenosti i linije, te nakon diskusije. „Zadatak“ bio da se od pet datih riječi uz slobodan izbor još šest, napiše pjesma.

Zadate riječi su: sjenka, N(n)ada, nevolja, v(V)jera, biti.

Pjesmu je napisala A. S., polaznica tečaja:

S Nadom
u
Vjeru i
Sjenki je
lako u
hladu biti!

B.S.

Četrnaesta samostalna izložba Marije Karlović – Gabrić u modernoj galeriji „Likovni susret“ u Subotici

Slikar lepote prirode – cveća

Sažetak sreće ili cveće. Cveće – slika duše. Cveće kao sudbina, izraz, zagonetka. Biti cvet i sažeti njegove mirise bojama, znači ukrasti prolaznost. Cveće koje slika Marija Karlović – Gabrić, nadraslo je svoju lepotu. Ona nastavlja put velikih slikara, Šagala, Karzua ...

bojama, tj. ukrasti prolaznost. Cveće u slikama Marije Karlović – Gabrić, nadraslo je svoju lepotu. Ona korača sigurnim koracima ka putu koji su joj trasirali veliki slikari cveća: Šagal, Karzua i drugi.

Ramiz Rashiti

U modernoj galeriji „Likovni susret“, izloženo je mnoštvo slika cveća, koje je izvanrednim kolorizmom prenela na platno neumornim slikanjem od 1992. do 1997. godine Marija Karlović – Gabrić, tehnikom ulja na platnu, akvarelama i temperama. Marija je imala 14 samostalnih i više zajedničkih izložbi u Jugoslaviji i Kanadi, gde je živela punih dvanaest godina. Sem slikarstva, kojim se bavi od detinjstva, Marija se uspešno bavi enterijerom i dizajnom. Po povratku iz Kanade, živi i radi kao samostalni slikar na Paliću. Član je ULUV-a, SULOJ-a i Likovnog kluba „Jedinstvo“ Beograd.

O njenim slikama cveća, kritičari i istoričari umetnosti, Moma Pavlović i Marija Šimoković, napisali su u opsežnom katalogu da je Marijino slikarstvo „sažetak sreće ili, cveće.“, „Lepota cveća, izvanrednim koloritom boja, nudi lepotu prirode, harmoniju spektra boja, koje osvežavaju vode te u snovima lepote, koja srećno umire. U slikama cveća, otkriva se duša umetnika, sudbina, (koja je doista bila tragična prema slikaru), izraz, zagonetka. Biti cvet i sažeti njegove mirise

Magiranja

Ruku na srce

U „Vremenu“ broj 365 od 18. listopada 1997., objavljen je tekst s naslovom „Popravni ispit“ i s nadnaslovom „Fudbal bez politike: Jugoslavija – Mađarska“, autora Uroša Komlenovića.

Na žalost, politika je u tekstu prisutna. Istina, rezultat utakmice nije unaprijed određen. Ali, u dijelu teksta s međunaslovom „Tradicija“ kojega donosimo, prsti politikanstva su priljivi, a tamo piše: „Nije, međutim, uvek bilo tako. Tokom fudbalske praistorije na Balkanu, prvi naši učitelji loptanja stizali su upravo iz Mađarske, tačnije iz Subotice koja joj je tada pripadala. Jula 1900. godine u Beogradu je, na poziv Prvog srpskog velosipedskog društva, gostovalo Subotičko sportsko društvo, u kome je, ruku na srce, najviše bilo Srba, ali i nekoliko Mađara. Subotičani su uzeli dvojicu-trojicu Beogradana, sastavili dva tima i odigrali utakmicu na improvizovanom terenu u Topčideru. Rezultat nije zabeležen, ali je ostalo u pamćenju da publika aplaudirala samo kada bi neko od bekova zviznuo loptom tako da preleti celo igralište.

I prvi svoj međunarodni meč, Srbi su igrali sa „Mađarima“: Kragujevačka „Šumadija“ gostovala je 1911. godine u Subotici, gde je do nogu potučena u susretu sa „Bačkom“ – 5 : 1. Kragujevcanima se kao olakšavajuća okolnost uzima činjenica da su celo prvo poluvreme igrali sa osam fudbalera (koliko ih je i došlo u Suboticu), da bi gol postigli tek kada su im domaćini za drugo poluvreme pozajmili trojicu svojih igrača.“

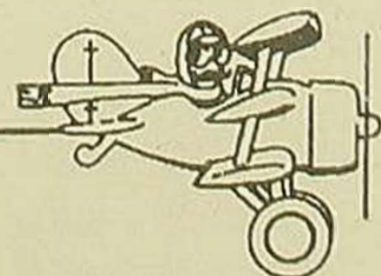
Gospodine Komlenoviću, Vi ste lako stavili ruku na srce, pa pišete: „ruku na srce u kojima je najviše bilo Srba, ali i nekoliko Mađara“. Ne bi ipak za ovo ja stavio ruku u vatru. Činjenice govore suprotno: u to vrijeme najviše je ipak bilo Bunjevaca i nekoliko Mađara, možda dva Srbina. Ne znate ni rezultat utakmice, ali nacionalni sastav Vam je poznat. No, politizacija cijeloga slučaja svodi se na slijedeće: u ono vrijeme Bunjevci su Mađarizirali, danas ih Srbiziraju, sustavno im braneći stoljećima da budu ono što jesu.

Vojislav Sekelj

Dogovor iz karmića

Predlažemo da u Subotici bar za trenutak, Bunjevci postanu Hrvati a Hrvati Bunjevci, možda će tako najbrže i najsretnije doći do zajedničkog političkog lidera i nove socijalističke stranke.

Gemini - commerce
SUBOTICA, Lenjinov park 1/II, ☎ 551-093, 552-087
KANCELARIJSKI MATERIJAL I PRIBOR

PLAST PRINT
ŠTAMPARIJA
Preradovićeva 6

MIKI

Samostalna vodoinstalatrska radnja

da sve teče kako treba

Šarčević Miroslav vodoinstalatser

Primamo sve radove na vodovodnim instalacijama kao i održavanja istih... po zahtevu stranke od 8,00-16,00 časova

kancelarija: Tel: 024/31-598 Matka Vukovića 4 24000 Subotica

Melicitozni med

Ovaj med kod nas se često naziva „Medljika“. Često me pitaju poznanici i prijatelji kao i moji potrošači odnosno kupci, kakav je to med? Na listovima i litorastima velikog broja listopadnih i četinarskih vrsta drveća i šiblja žive lisne i štitaste uši koje sišu biljne sokove. Izmet ovih insekata, koga izbacuju u obliku kapljica, sladak je i naziva se medljika ili mana. Pčele skupljaju ovu medljiku s listova, grana, čak i sa biljaka ispod drveća, i prerađuju je u med medljikovac. Pojedinih godina, kad se pomenuti insekti prenamnože, pčele nakupe ogromne količine medljike. Najviše je ima na hrastu, lipi, bagremu, vrbi, ljeski, četinarima, nekim voćnim vrstama i dr.

Ovaj med, kao i med od lucerke, heljde, i sl. vrlo brzo kristalizira i otvrdne do te mjere da se uopće ne može izvrcati. Ovaj med ne smije

biti ostavljen u košnici za zimovanje pčela, jer ga pčele ne mogu rastvoriti za ishranu. Uz to, od ovog meda pčele zimi dobijaju zatvor a poslije toga proljev a u daljem i druga oboljenja.

Melicitozni med ili medljika, može se koristiti i za prodaju u vidu isječenog saća. Saće se isječe na odgovarajuću parčad (trake) koje se poredaju u staklenu bocu i zaliju tečnim providnim medom, prije svega bagremovim. Ovako spremljen med mnogi rabe za pripremanje prirodnih lijekova, u kombinaciji s drugim ljekovitim sredstvima, i tako koriste za liječenje odnosno oporavak i snaženje organizma. Melicitozni med ne treba miješati s drugim vrstama meda koji ne kristaliziraju ili pak sporije kristaliziraju, jer će odmah izazvati kristalizaciju, bez obzira na udio u ukupnoj količini.

Ovaj med treba uvijek prodavati kao sortni, ovisno od kojih biljaka potiče. Ovaj med je uvršten u kvalitetne sorte jer sadrži u većem postotku minerale u odnosu na druge vrste i ubraja se u ljekovite a posebno je dobar za starije osobe i djecu kojima je potrebno više minerala za postizanje veće otpornosti organizma.

Ante Zomborčević

A t o g i z m i

- Jedinična mjera za polit-retoriku: p a p a g a j.
- Ma nije, nije njemu svijest sužena; dapače, proširena je, ali patološki.
- Nekada: od tvrdog papira kule smo gradili. Sada: mek nam papir kule izgrađuje.
- Tko sebe proklamira za „nebeski narod“ mora prihvatiti pretpostavku da i nebo, možda, ima svojih grešaka.
- Predizborna poruka: S(v)ezame, otvori se!
- Neutralan sam – glasujem protiv.
- Radio Beograd – nedjeljom u 10. Predavanje: brkanje lončića. Predavači: sludeni demagozi.
- Mnogi od nas znaju što je križaljka, ali je ne znaju riješiti.
- Cvijet je nestao, al' je zato trn ostao.
- Ratna sjekira je zakopana! Jest' ali vrlo plitko.

Željko Skenderović

NAMA JE DOVOLJNO DA ZNATE ZA NAS

FUNERO

PRIVATNO POGREBNO PODUZEĆE

- Subotica, Karadordev put 2 telefon: (danonoćno) 55-44-33
- Bajmok, JNA 3 (u cvečari „Mariška,“) telefon: 762-024 (danonoćno)
- Palić, Jo Lajoš 18 (u cvečari „Orhideja,“) telefon: 752-759
- Horgoš, Borisa Kidriča 7, telefon (danonoćno): 792-202
- Novi Kneževac, Maršala Tita 16 telefon: 0230/83-417

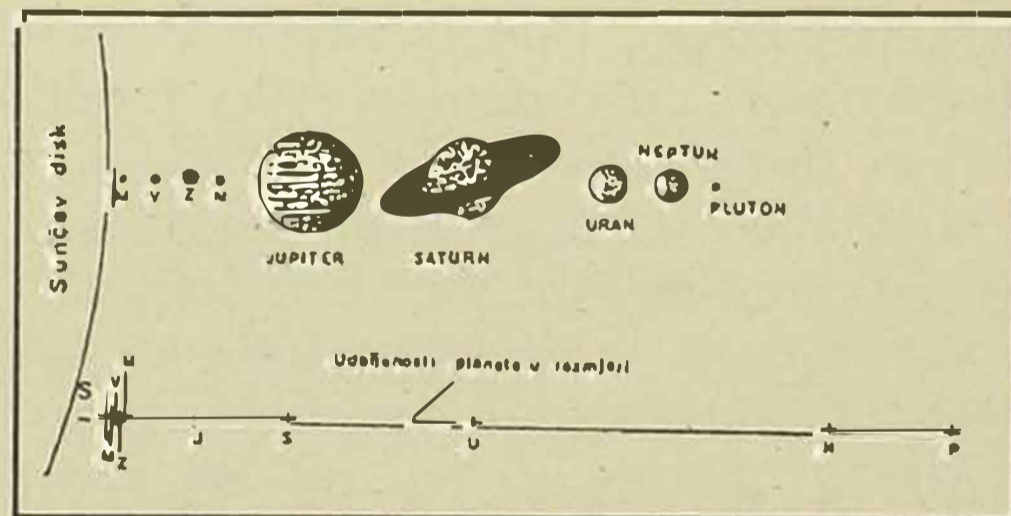
Svemir

Otkriće da je Zemlja okrugla

Razlika između zvijezde prve i druge veličine iznosi 1 naprama 2,5, što je između prve u šeste čak 100 puta; drugim riječima zvijezda prve veličine je sjajnija od šeste za sto puta. Ova se vidljivost teleskopima pomjera i do 28. veličine a iz orbitalnih stanica bi trebalo da iznosi i do 100 puta, a time i granice Svemira dalje nego danas. Zvijezde usto imaju i vlastiti izvor svjetlosti a planete ne, zraci se prvih sciliraju jer su one od nas veoma udaljene i samim time površina s koje nam stiže njihova svjetlost je mala i naša ne samo zagađena atmosfera već i njeno kretanje ima svoj dio; zraci pak koji nam dolaze s nekih planeta zbog njihove veće površine (u našem sunčevom sustavu) ne trepere.

U trećem mileniju prije nove ere je počeo veliki uspon zapadne znanosti. Eratosten 250 godine dokazuje da je Zemlja okrugla. Čitajući neki papirus saznaje da na ljetnji ekvinocij u podne, kada je Sunce iznad glave a dan najduži, štap pobijen okomito u tlo južno od Aleksandrije, u gradu Sijeni na rijeci Nilu, ne baca nikakvu sjenu dok u isto vrijeme pod istovjetnim kutom i jednake veličine štap u Aleksandriji to čini. Do tada je postojalo saznanje da je Zemlja ravna ploča. Ali kako jedan od pobijenih štapova daje sjenu a drugi ne? I tako dolazi do zaključka da je Zemlja okrugla! Prija toga mjeri kut između sjene i štapa kao i kut između oba štapa, znajući ako se dva paralelna pravca presijeku trećim tada su na-

suprotni unutarnji kutovi jednaki. Tako je izračunao pedeseti dio punog kruga (360 stupnjeva = 7 stupnjeva), koji je pomnožio s udaljenošću između gore navedenih mjesta: 785 km x 7 stupnjeva = 6.247 km. Hiparh je bio prvi kartograf neba i tumač precesije ekvinocija; on nastaje tako što se njegove točke godišnje pomjeraju za 50,26 stupnjeva. Sunčev sustav prividno prolazi kroz zvijezda oko ekvatora i opisuje uistinu puni krug za 25.900 godina ili Platonovu godinu. Ovo se događa i radi gravitacijskog dejstva Mjeseca i Sunca među sobom i na Zemljino ekvatorsko ispućenje dok se ona giba ekliptikom oko Sunca u odnosu na nebeski ekvator pod kutom od 18 do 28,5 stupnjeva i pri tome se

Raspored planeta Sunčevog sistema i odnos njihovih udaljenosti

okreće oko svoje vlastite ose dok nebeski polovi opisuju oko polova ekliptike kružne putanje. Posljedice su pomjeranje Zemljinih magnetnih polova, zvijezde polare i klime. Za 14.000 godina Vega u zvijezdu Lyre će postati zvijezda polara. Sazviježđe Ariesa od Hiparha iz 128. godine do danas je prešlo svoje sazviježđe i gotovo čitavo ušlo u sazviježđe Cancera. Po Aristarhu u ono vrijeme Zemlja je kugla i okreće se oko svoje ose pod izvjesnim kutom u odnosu prema ravni svoje putanje što je uzrok godišnjih doba; ona oko Sunca obilazi od Zapada prema Istoku. Izračunao je paralaksu Zemlje, Mjeseca i Sunca, na osnovu promatranja iz ova dva različita položaja; znajući veličinu baze i kutove dobivamo njihovu udaljenost.

Lazar Francišković

Stručno i pouzdano
POMOĆ U UČENJU...
PRIPREMA ZA
KVALIFIKACIONI ISPIT...
...PLUS AUTOŠKOLA.

☎ 27-010

ŠKOLA PLUS

ŠTROSMAJEROVA 3 SUBOTICA

Servis bele tehnike **FREON** * * *

024/52-918

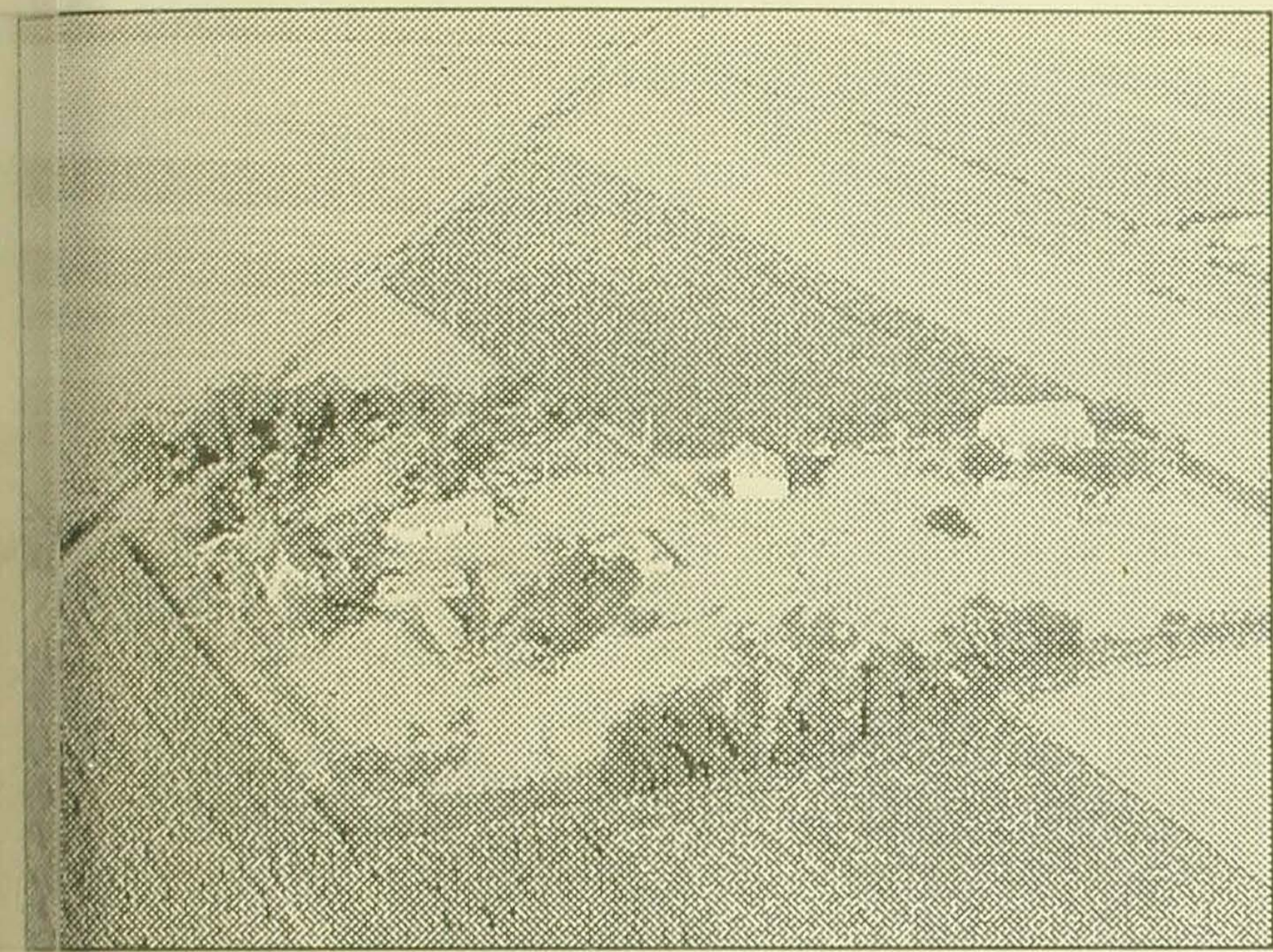
vi. Gabrije Grgo

Nikole Kujundžića 10
stan: Pazinska 11 (22-466)

Obaveza

nam da ću još tušta živima, koji su na svojoj koži ostili nedaće i podneli muke rad obaveze, dodat soli na nikad nezaličene rane. Pedesetogodišnjica početka ti patnji je prilika da se sitimo vremena i u mislima suosjećamo s njima, napose se tribamo i svi koji to nisu mogli izdurat, pa su samo prikratili muke – i to je jedna od najernji stranica istorije nove Jugoslavije. Kad su onovrimeno naši preci prvi put čuli za obavezu nisu razumeli (1) šta će sve iz nje proisteć. Onda je, 1947. godine, donet zakon (2) kojim je ozvaničeno ono šta su predstavnicima narodne vlasti radili, napose „aktivisti“ obaveze. Misli da su obooslobodilački odbori su bili ovlašćeni da razrišu na ponudu obavezu čega i koliko moraju pridat od poljoprivrednih proizvoda, prvenstveno: bil žitarica (3), josaga, masti, slanine,

gova ... svake fele (4) rane (5) koju su parasnici (6) proizvodili. Aktivisti su rastumačili ljudima da moraju pridat ranu da se oni rade radno stanovništvo, napose iz pasivni krajeva. Ljudi su mislili da je u redu da se drugom pomogne, jel njim višak proizvoda onako ne treba. Zato su pridali (ne prodali) ono šta je traženo od njih, mislili su da su se retosiljali (7) obaveze. Posli se saznalo da je ondašnja narodna vlast, napose ona najniža, sa takim ljudima koji su je predstavljali, zdravo privrtljiva.

Posli prvog razrizivanja uslidilo je drugo. NO su se po mistično takmičili ko će bolje i prija ispunit svoju obavezu, sa što većim učinkom – ko će „pribacit normu“. Ljudi su onda počeli misliti da njim neće ostati za kriv, za sime... Vlast je imućnije pasnike prozvala kulacima (8), a kad su komegod dali to ime oni su ga proglasili i za narodnog neprijatelja. Zna se da komunisti nam (onda su oni bili na vlasti) nema protivnika, a ako ga ima onda piva ga u neprijatelja, a sa neprijateljkom nema uljudnog dijaloga i zato ga treba uništiti – ne birajuć način za to. Tako su postali aktivisti.

Rič-dvi o aktivistima. To su većinom bili priprosti ljudi koji su stajali bez igdi ičeg il su imali štogod vrlo malo. Tušta su nji radili kao parasnika ko nadničari, sluge... Odjedared njim je u novoj narodnoj vlasti pala kašika u med, postali su kogod i štogod, a onda gda niko i ništa. Iz daljine si i mogo poznat po miciki na glavi, sa šaškom u ruki, a većina je ispod kaputa nabrekla (9) od pištoljkojeg su tako nosili da ga svako mož vidit. Takli ljudi su uticali obavezu, obalazili obveznike, prigledali svaki budžak (10) na slalašu, ne bil našli štogod sakriveno. U pravom smislu riči su bili tavane. Sa ljudima su postupali bahato. Zabadali su gvozdne šipke u slamu, badnjove sa kuružnom, dubre u korlatu, karmire ogrizina, zavirivali pod jasje, u svinjake, kokošinjee ... Kad nako nisu mogli ništa pronać uslidilo je ručno ubedivanje da moraju bit svisni (11) ... čušali su ljude, vridali peovkama, a najviše su primenjivali njevo otkriće: čupali su ljude za brkove (12)! To su najrade isprobavali na starim uglednim i poštenim ljudima, da bi ji tako što više ponizili i ostvarili cilj: po mogućnos-

ti uništiti i dušu čovikovu. Zabadavad su seljudi opirali da više nemaju šta pridat, da su njim već sve odneli, čak i tavane omeli, to nije vridilo ništa. Posli je uslidila prijava Narodno-oslobodilačkog-odbora nadležnom sudu i take su otirali u zatvor. U sudu su brez razlike svakog takog osudili na zatvor, na prinudni rad, konfiskaciju imovine...

Pročito sam jednu od brojni presuda Sreskog narodnog suda u Subotici (13) u kojoj se okrivljeni N.N. rad „... neisporučeni 5945 kg belih žitarica... u ime naroda ... proglašuje krivim i po Zakonu ... osuđuje na tri godine zatvora sa prinudnim radom i na plaćanje 20.000 dinara kazne u roku od tri dana, u korist ishrane stanovništva NR Srbije. Ako je novčana kazna nenaplativa pretvara se u kaznu prinudnog rada od 400 (četiristotine! prim. autora) dana.“ U obrazloženju presude piše: „... neopravdana je odbrana N.N. da nije imao, jel je te godine rod bio prosečni i obavezi je mogao udovoljiti čak i onaj kome je slabo rodilo. Olakšavajuća mu je okolnost što je bio nekažnjavan, a otežavajuća da se optuženi ovakvim svojim postupkom svrstao u red onih zemljoradnika kojima nije stalo do ishrane našeg radnog stanovništva...“ Da, baš tako piše. Da ovo nije napisano, danas bi ritko ko u to povirovo.

Za sadašnja i buduća pokoljenja bilo bi lipo kad bi koji od aktivista, a ima ji još dosta živi, tio ispriповidat zašto su oni to tako radili, zašto su mučili ljude, često svoje komšije, iako su znali da oni za to nisu krivi ni dužni. Da saznamo kako ko od nji danas gleda na tu svoju prošlost. Ovim želim potaći stručnjake da se kogod od nji lati i obradi slučajeve obaveze, jel o tom ima tušta sačuvane dokumentacije, koju posli pedeset godina treba iznet na vidilo, ljudima na razmišljanje, jel tako štogod ode nije radio ni okupator kako su u obavezi postupali niki predstavnici ondašnje narodne vlasti. Želja mi je da ovim površnim opisom istorijski bogati događaja, sa mojim doživljajem, sa skromnim osvrtom na jedan slučaj, sitim sve nas da makar u mislima proživimo križni put kojim su morali proć naši preci!

MANJE POZNATE RIČI:

- (1) klapit – sanjat
- (2) zakon – Zakon o razbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaze (iz 1946. g.)
- (3) bile žitarice – žito, raž
- (4) fela – vrsta
- (5) rana – hrana
- (6) parasnici – seljaci, zemljoradnici
- (7) retosiljat – otrest, oslobodit
- (8) kulak – (ruski: pesnica) naziv za bogatog i škrtog seljaka, gazdu, protivnika socijalizma
- (9) nabreknit – naduvat, oteć
- (10) budžak – kut, ugao
- (11) „... svisni“ – ondašnje „narodno“ upozorenje neposlušnima: „Druže, budi svistan!“
- (12) „... čupat brkove“ – u vrime obaveze u modi su bili brkovi, a stariji ljudi su „puštali“ brkove da rastu „do mile volje“
- (13) „... presuda“ – presuda je Posl. br. 627/1947. od 8. rujna 1947. godine

Alojzije Stantić

DUKAT - I
KAFANA
ΚΑΦΑΝΑ ΚΑΒΕΡΗ

NAVRATITEI

Čekamo Vas svaki dan od 12 do 22
(osim ponedeljka).

MENI od 12 do 16 sati
PO POPULARNOJ CENI.

☎ 30-136

Pripremamo i druge kulinarske dukate (specijalitete).
ORGANIZIRAMO svadbe, prigodne svečanosti, poslovne ručkove, večere, razne godišnjice, godišnjica prvog poljupca, godišnjica... Izmislite sami, nije teško, lepše je i lakše.
DOĐITE
Izvedite obitelj na nedeljni ručak bar jednom nedeljno.
SVAKE NEDELJE BUNJEVAČKA UŽNA.
PRIJATNO!
Prošetajte do PRERADOVIĆEVE 4.

Počelo je počelo je...

$=(n-1)x+$

Čija je stolica?

Novi popravni-izborni rok za predsjednika Republike je raspisan. Prijave se primaju od do sati. Sve karte su u opciji, partija se igra bez Žolika. Inače ovo je jednadžba s jednom nepoznatom, s mnogo poznati. Recept rješenja treba tražiti u Crnoj Gori.

(Na)učimo divanit

Raščulo se po svitu da će Petar izlagat i torbu od prosjaka, samo ako ga ko na grij navede. I tako mu i nadili ime: lažljivi Petar. Nikad se on za to prdačno ime nije srdio, samo kad je nosio rakiju za mladu. Izabro on u drugom selu lipu i dobru divojku, sviđa se i njoj Petar, al stari ni da čuju. Ne viruju ljudi da bi se on baš ozbiljno oženio kad Petra tuče glas da laže i kad pljune. Al se Petar nadotalio i ne popušta, pa kad ne ide rakijom i prstenovanjom, nek bude uskočkinja.

(„Lažljivi Petar“, iz zbirke „Bunjevačke narodne pripovitke“, „Hrvatska riječ“, Subotica 1951.)

E, DA SAM JE POSLUŠO!

TIRA STIPAN SA HETIJE PARASNIČKA KOLA, A NEVRIME SE NASLONILO KO BRIGA NA DŽEP. TILKA ŽENA MU, SIDI KRAJ NJEG, PA DOSADNA KO ZAKRPA MOLI DA JE PUSTI U ŠARAGE DA MALO PRILEGNE. A ON NE DA: SIDI TU KO REDOVNO ČELJADE I ČANTRAJ DA KONJI NE ZASPU. IĐE ON U TRUC. KAD ODJEDARD, U ŠARAGE UDARI GROM. A ON U SEBI: E, A TAKO ME LIPO MOLILA, I KAMDŽIJOM OŠINE NEDUŽNE KONJE.

Bf

Iz starog tiska

Bač Bariška i ličnik

Stari bolesni bač Bariška ode kod jednog glasovitog ličnika, da ga ovaj pregleda, ličnik ga provizitira i dade mu razne savite. Bač Bariša ga sasluša, pozdravi ga i poče napolje.

- Izvinite - kaže mu ličnik - za savite treba i platiti!
- To je istina - odgovori mu bač Bariša - samo što se ja neću držati vaših savita.

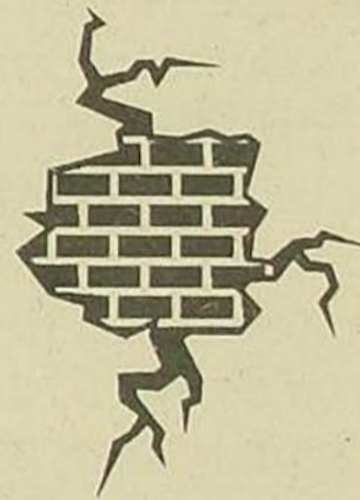
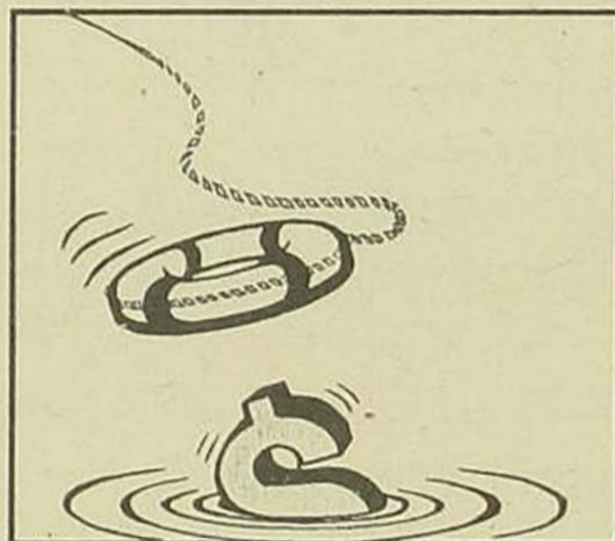
Kad već brig neće Muhamedu, Muhamed će brigu Prošaste nedilje otišlo je na hodočašće nekoliko stotina bačkih Hrvata u Zagreb. Medjutim, brig, odnosno Zagreb, još nikako neće da se makne sa svoga mista i da se približi Subotici.

(„Bunjevačko žackalo“, 19. travnja 1940.)

Kutak sluđenih

Napadnut HKC!

Senzacionalno neupućeni u financijske neprilike naše države neki nevrli znalci iz redova partije Ne Prode Nam Naš Kandidat Za Predsjednika, otkrili su ultraekskluzivnu zavjereničku novčanu svezu. Veza ide po pacovskom kanalu mladalačko-staračke logike: djeca su u hladnim školama a starci bez kola hitre pomoći zbog renoviranja dvorane Hrvatskog kulturnog centra! Jer, samo njima primjerenom financijskom nemišljenju, uložena sredstva bi se bolje namjenila kupovinom ogrjeva i kola. A što je s novcem pitamo se sluđeni, od prodaje Talijanima PTT-a? Ili što nisu toliko velikodušnu skrb za djecu i brigu za sanitetska vozila očitovali za vrijeme njihove preskupe izborne kampanje? Trebali bi možda neko njihovo luksuzno vozilo iz velikog voznog parka preadaptirati za bolesne. No, oni znaju što gdje treba platiti. Zato stalno i stojimo na pragu bijede.

MUDROST

TEŽINA LAKOĆI

Lako je konju biti mudar uz tele-viziju kad voli zob

Bunjevačka narodna pripovitka

Zabilježio i obradio: Balint Vujkov

Dvi su žene, a nji dvojca sami

Polakumio se momak, uzo vraga čerez blaga, prizetio se u divojkinu kuću. Da nevolja bude veća, tako se ženio i njegov dida, divojkin otac. Kako je u toj kući bilo živovanje to je ružno i čuti a kamoli uživati. Baba didi, a mlada čoviku svaki dan izbaciva na nos:

- U mom si i na mom si, čuti i uši smlati el kupi bućur.

Ne dadu one ni Bogu tamjana, svaka krajcara ide u njeve ruke, a kad njima daš to je ko u lemoziju - nikad više ne vidiš. I to je daleko od dobrog, al ima i gore: obadve bile ženturače, prave batinare, pa malo-malo ljude i natuku.

Jedared tako počele sivati, baba zgrabila oklagiju, mlada čvenu lopatu, a dida zeta za ruku:

- Bižmo, sinko, jel će sad počet grmiti po našim ledima. Srično izvukli krste do sokaka, pa se zet sad okuražio i za to:

- Bačo, pa jesmo l' mi muške glave el kerov klinac?!

A dida na njeg poviče:

- Čuti, sinko. Ne vidiš ti da su nji dvi, a mi sami?

Kazivao: Pinter Nikola, Bajski Vinogradi (Subotica)